ДАЬКЪАЛА ХИЛДА БІАЬСТАН ЦІЕЙ!

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● КХАЬРА, 1 МАЙ, 1985 ШУ. ● № 52(7087). ● Мах 3 кеп.

1 МИР МАШАР КЪАХЬЕГАМ РАІХ ТРУД МАЙ МАУ

МАЙ

ЦХЬОАГІОН ДИ

Къонъеннай вай городаши юрташи, дІа мел хьежача бІаргагу цІе байракхаш, лозунгаш, транспаранташ. Вай лаьтта кхаьчад советски наьха боча цІей—ЦхьоалагІа май — къахьегамхой дунен халкъашта юкъерча солидарноста Ди. Россе эггара хьалха хиннача маевкашка дакъа лаьцараштa: Красный Преснерча пролетарешта, Иваново-Вознесенскерча ткачашта, бакински а грозненски а мехкдаьттахошта дагадаьллар — къахьега, салаІа, деша бокъо хилар, боккъонца йола демократи оттаяр дизза кхоачашхиннад Октябрь нотбаьннача Советий Мехка.

Укх шера шиі белгалонаш йолаш да ЦхьоалагІа май. Массехк ди даьлча советски наха, дерригача прогрессивни адамаша деэдергда Сийлахь-боккхача Даймехка тІем тІа Котало яьккха 40 шу дизар. Гитлеровски фашизмана духьала тІом беча цІаккха ца хиннача тайпара дола царна карагІдаьнна хІама баркал оалача ноахалий дегашка даим дусаргда! Машар а лаьттан тІа вахар а хилийтар духьа яьккха котало яр из.

Вай йоккхача Даьхен массе миІнге деган гІоздаьнна а чІоагІа къоабалъеш а тІаийцай КПСС ЦК апрельски (1985 ш.) Пленума решенеш, цига парте Центральни Комитета Генеральни секретара новкъоста М. С. Горбачева яь доклад, КПСС аргІанара XXVII съезд гулъярах бола парте Центральни Комитета соцам.

Пленуме белгал ма даккхара, доккхий толамаш даьхад мехко общественни вахара дерригача доакъошка. Кердача строя совленех ког-гІортолга а еш, лоаццача исторически хана чухьа экономически социальни прогресса лакхаленашка баьнаб из. ХІанз низ бола, массе оагІорахьара дегІаена экономика, болхлой, специалистий, Іилманхой квалифицированни кадраш йолаш я Советски Союз. Іалаьмате доккхий хувцамаш хиннад социальни вахаре. Къахьегама сагах, исторе эггара хьалха, шиі мехка да хинав. Цу массе а хІамаех вай де а доагІаш доккхал ду.

Берригa советски нах санна, кердача производственни коталонашца ЦхьоалагІача майна накъабаьхкаб Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхой, цар доккхий совгІаташ кийчду парте XXVII съезда. Масала, республика индустре болхлоша ханал хьалха, 26 апреле, кхоачашъяьй продукци маьхалъяккхарен дукхагІа йола изделеш арахецарен биъ бетта план, бутт чакхбалалехьа дуккхача миллионий сома маьха продукци хьаяьй. Уж толамаш доакача хьинаре дакъа юкъедихьад мехкдаьттахоша, мехкдаьтта чакхдоахараша, машинашъераша, гІишлон индустре, хьуна, яйгача, кхачан промышленноста цхьадолча доакъой болхлоша. Майя сийна яьржача социалистически яхье къаьстта доккхий толамаш даьхад «Промавтоматика» яхача Іилман-производственни объединене, «Грозтрубопроводстрой» треста, СССР 60 шу дизара цІерагІча «Оргтехника» яхача объединене коллективаша, дукхача кхычар.

Хаоттама хьалаш низткъало хиннадале а юрта боахама къахьегамхоша толаме Іангара даьхад хьайбаш, лакхъяьй цар продуктивность, хІанз дерригa низаш оарцагІдаьхад кхашкара балхаш лоаццача хана чакхдахара, Даьхенга ялат, дулх, шура, кхийола продукци йохкара укх шера а бІарччача пятилетка а планашц декхаршан кхоачашдара.

—СОВЕТСКИ СОЮЗА КЪАХЬЕГАМХОЙ! ШЕРАГІА ЙОАРЖАЕ КПСС XXVII СЪЕЗДА ДАХАМА ДОАГГІАРА НАКЪАДАХАРА ТІЕХЬАРА СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ЯХЬ!

КЪАХЬЕГАМА КЕРДАЧА ТОЛАМАЩЦА БЕЛГАЛЙОАККХАРГЬЯ ВАЙ ХЬАМСАРЧА ЛЕНИНСКИ ПАРТЕ СЪЕЗД! — аьннад 1985 шера 1 Майна хехадаьча КПСС ЦК ТІахьехамаш тІа.

Уж декхараш кхоачашделга тийша да къахьегама хІара коллективах, хІара советски сагах, цун инициативах а бехктокхамах а, общественна доал дечa хьинаре дакъа лацарах. Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхой сий дола гІулакх а патриотически декхар а да производство дегІайоалаяра, цун эффективность лакхъяра ерригача таронех ма могга дукхагІа пайда эцар, массе моттиге дисциплина а порядок а чІоагІъяр, хІаман хьурмат ца дарцеи зехьа йоаярцен къовсам лоаттабар, оборудованега а механизмашка а бизза болх байтар. «ХІанз кхоачамбаь Іе йиш яц цхьа моллагІча тайпара гІулакх кхоачашдарах, хІаьта цкъаза-м из а карагІдоалаш мича хул. ТІа-тІа лоархІам айлу компетентность, кердачоа тІакхувш, инициатива йолаш хилара, декхар хьалхашка оттаде ховши из чакхдаккха могаши хилара, боахам лелабечара цун политически маІан шиі теркама кІалар па доалийташ хилара. ХІаьта цунна тІатоха безам ба: болх дикагІа бе Іомавала ловш хилар», — белгалдаьккхад парте ЦК апрельски (1985 ш.) Пленума материалаш тІа.

Тахан, дерригача дунен тІарча къахьегамхой барт-цхьоагІон дийнахьа, вай планета тІа баха миллионаш а миллионаш а бола нах Советий Мехкагахьа хьежаш ба. Царна хов вай мохк сийлахь-воккхача В. И. Ленина васкеташ чакхдоахаш боаллилга, империализма низ-Іоткъама кІал мел латтар цо хьаллоацилга. Советски Союзо социалистически содружества мехкашца цхьана, шийна могар ду ядерни тІема кхерам адамленна тІера дІабаккхара. Коммунистически парте а Советски паччахьалкхено а лерргІа чакхбоаха арахьара политически никъ тІаберлабаь ба массанахьа а кхерамзле хулга, халкъаша вІаши цхьана гІулакхаш леладелга Іалашдара.

Коммунизма байракха кІал шерлуш латт болхлой классо, берригача къахьегамхоша дунен массе а миІниге империализмана духьала лоаттабу къовсам. Парте шиі декхар лерхІ уж хьалхувцар а цар барт чІоагІбар а, пролетарски интернационализма идеяш шерра йоаржаяр.

Пролетарски барт-цхьоагІо яхар даьсса дешаш дац советски наха. Царна хов: Даьхе ІІаьхегІа ме хул, цун экономически потенциал йоккхагІа ме хул социализми демократин бахьан лоаттабеча къовсаме цо лоаца дакъа лоархІамегІа хургхилар. Экономика дегІайоалаеча вай боаккхача хІара толамо, хІара коталоно цун низ совбоаккх, дукхагІа тІаоз наьха теркам, тІа-тІа шерлу социальни прогресса а демократе а байракха кІалъувттарий мутІараш. Цудухьа шоай доккха патриотически а интернациональни а декхар лерхІ советски наха мохк экономически дегІабоалабара планаш кхоачашъяр.

...Іалаьмате дог гІоздаьнна, низах тоаденна долаш денад вай халкъ ЦхьоалагІача майна накъа. Воаі кхоане дика хургйолга ховш да вай, хІаьта коммунизм хьалъяра берригa низ, хьаькъал, опыт дІалургйолаш а да.

4 мае ~ Ерригсоюзни коммунистически субботник

КОТАЛОН ДЕННА— КЪАХЬЕГАМА КОТАЛО

Москверча, Ленинградерча, Волгоградерча турпалгородий болхлоша Коталон 40 шу дизара сийна укх шера 4 мае Ерригсоюзни коммунистически субботник дара баь тІахьехам шерра хьаллаьцаб Нохч - ГІалгІайчен производственни коллективаша.

Царех цаІ я Гудермесски медицински инструменташ еча завода болхлой яр. Субботнике дакъалаца араварггва укхазара 865 саг. ХІаьта цар арахецаргъя 10 эзар сома маьха продукци.

Заводоуправлене болхлоша къахьегаргда предприятекоа лостам беш, гаьнаш дІайогІаш, царна кІир тохаш. Иштта гулдергда 10 тонн тиша аьшк.

Субботник долча дийнахьа хьинар совдаьккха къахьегара тІахьийхар завода коллектив дикагІа йолча комплексни бригада бригадира Куразова ПаьтІамата. Цо баь тІахьехам эггара хьалхарчарца хьаллаьцар Чидигов Султани Кобелев Вячеслави керте латтача комплексни бригадай коллективаша. Цар дош делар 4 мая 150 процентал чухьанахьа доацаш нормаш кхоачашъе.

Белгалдаккха деза дІабахача биъ бетта план 23 апреле цу кхаь бригада кхоачашъяь хилар.

Б. НИКОЛАЕВ.

ЦХЬАН ДАГАРА БОЛАШ

Укх шера 4 мая Коталон 40 шу дизара сийна Ерригсоюзни коммунистически субботник дара берригa къахьегамхой тІахьехаш турпалий - городий Москван, Ленинграда, Волгограда предприятей къахьегамхоша даькхайкарал шерра хьаллаьцад Нохч - ГІалгІайчен предприятей болхлоша.

Иштта, субботнике дакъалаца Аргунерча «Пищемаш» яхача заводера араваргва 550 саг. Цар арахецаргъя 30 эзар сома маьха продукци.

Шоай массазарча балха моттигашка къахьегаш боацача наха цу дийнахьа болх бергба завода коа лостам беш, гулдергда 15 тонн тиша аьшк.

Къахьегама цІей долча дийнахьа даьнхача ахчах 2 эзар сом пятилетка фонде дІачулургда.

ХІанзле даьча лоархІамаша хьахьекхад 4 мая болх барах завода тІабоагІаргбола цІена пайда 3100 сом болга.

Р. ЯКУБОВ.

ТІЕМ ТІА БАЙНАРАШ ДАГАБЕХА

Вай таханара сийрда вахар бахьан долаш тІем тІа байнарий сийна 4-ча мая Ерригсоюзни коммунистически субботник чакхдаккха лаьрхІад тха завода болхлоша.

Цу дийнахьа хьинаре къахьегаш хургва заводера бархІ бІаьи шовзткъеи совгІа саг. Тха болхлоша арахецаргья шовзткъеи итт тонн дозал дола прессаш, легковой а, деза мовхьаш кхухьача а машинашта ремонт яра лаьрхІа йола П-133, П-112 яха подъемникаш.

Иштта Дзержински улицагІа автобусаш сеца моттигаш мел эшачунца Іалашъергья.

Лоацца аьлча, ткъаь пхиъ эзар сома маьха кийча продукци арахеца лаьрхІад оаха, из ди дез а деш.

Субботнике болх беш даькхача алапех берригнеша дог раьза а долаш ши эзар сом Машара фонда юкъехьоргда.

В. ГЛУБЕНКО,
«Автоспецоборудование» яхача завода тІема ветераний совета председатель.

«ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА МАШАР ЧІОАГІБАРАХ» ЯХАЧА ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРЧА ЛЕНИНСКИ ПРЕМЕЩТА ЙОЛЧА КОМИТЕТЕ

25 апреле академика Н. Н. Блохина председателал а деш заседани хилар «Халкъашта юкъера машар чІоагІбарах» яхача дунен халкъашта юкъерча Ленински премешта йолча комитета.

Комитето, 1983 — 1984 шерашка дунен халкъашта юкъера Ленински премеш хьожаяра хьакъехьа хьачуеннача предложенешка а хьежа, цу дешах лаьца соцам тІаийцаб.

1983 — 1984 ШШ. ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ЛЕНИНСКИ ПРЕМЕШ ХЬОЖАЯРА ХЬАКЪЕХЬАРА «ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА МАШАР ЧІОАГІБАРАХ» ЯХАЧА ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРЧА ЛЕНИНСКИ ПРЕМЕШТА ЙОЛЧА КОМИТЕТА

С О Ц А М

Машар хилийтари чІоагІбари духьа лоаттабеча къовсаме тІехдаьнна доккхий хІамаш карагІдувларах «Халкъашта юкъера машар чІоагІбарах» яха дунен халкъашта юкъера Ленински премеш хьожайойла:

Индира Гандена — Инде паччахьалкхени общественни деятельницана, премьер-министра (енначул тІехьагІа).

Нгуен Хыу Тхо — СРВ Паччахьалкхен совета Председателa заместителa, СРВ Къаман собране Председателa.

Иозеф Вебера — политически общественни деятела (ФРГ).

Жан-Мари Легэна — Іилман болхлой Дерригдунен федераце президента, профессора, общественни деятела (Франци).

Луис Видалеса — поэта, яздархочоа, общественни деятела (Колумби).

Ева Пальмера — общественни деятельницана (Швеци).

Комитета председатель Н. Н. БЛОХИН (СССР); Комитета члена́ш: АРУНА АСИФ АЛИ (Инди), ЭРВЕ БАЗЕН (Франци), НГУЕН ТХИ БИНЬ (СРВ), МИРЬЯМ ВИРЕ-ТУОМИНЕН (Финлянди), РЕНАТО ГУТТУЗО (Итали), СОЙЛО МАРИНЕЛЬО (Куба), ДЖЕЙМС ОЛДРИДЖ (Великобритани), Б. Е. ПАТОН (СССР), Н. А. ПОНОМАРЕВ (СССР), ЖИЗЕЛЬ РАБЕСАХАЛА (Мадагаскар), ЮЗЕФ ЦИРАНКЕВИЧ (ПНР), А. Б. ЧАКОВСКИЙ (СССР).

ДАЬХЕН СОВГІАТАШ

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо тІадилларах КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева 30 апреле КПСС ЦК аппарата бехктокхамеча болхлой группана — Сийлахь-боккхача Даймехка тІем тІен къахьегама фронтеи хьинаре дакъа лаьцараштa — дІаелар Даймехка тІема I-чеи II-чеи степена орденаши, «1941 — 1945 шш. Сийлахь-боккхача Даймехка тІем тІа яьккхача Коталон шовзткъа шу» яха юбилейни медалаши.

М. С. Горбачева Даьхен деза совгІаташ, хьатІадоагІа цІейш — ЦхьоалагІа майи Сийлахь-йоккхача Коталон 40 шуи — дег тІара даькъала дийцар берригача новкъостий, ловца баьккхар царна маьрша-могаш хилари Коммунистически парте политика чакхъяхара толамаш дахари ловш.

СовгІаташ деннараша партенен правительстванен дег тІара баркал аьлар шоай къахьегама лакхха мах барах, дош делар, шоай дерригa низаши знанеши вай социалистически Даймехка хІама тоадара дІахо а шоаш дІатергхиларах.

(ТАСС).

НИКАРАГУА ДЕЛЕГАЦЕЦА ВІАШАГІКХЕТАР

КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачеви кхыбола советски кулгалхойи 29 апреле вІашагІкхийтар республика Президент, къам мукъадаккхара Сандинистски фронта Къаман кулгала член Д. Ортега керте латтача Никарагуа делегацеца.

ВІашагІкхетаре дакъа лаьцар советски оагІонгахьара — КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Министрий Совета Председателa хьалхарча заместителa Г. А. Алиева, КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Министрий Совета Председателa хьалхарча заместителa, СССР кхыча мехкашцарча гІулакхий министра А. А. Громыкос, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, КПСС ЦК секретара Б. Н. Пономарева, КПСС ЦК члена, СССР Министрий Совета Председателa заместителa, СССР Госплана председателa Н. К. Байбакова; никарагуански оагІонгахьара — кхыча мехкашцарча экономически гІулакхий министра, СФНО Къаман кулгала члена Г. Руиса, кхыча мехкашцарча гІулакхий министра, Сандинистски ассамблея члена М. Д'Эскотос, СССР-ерча Никарагуа Республика посола, Сандинистски ассамблея члена Х. Суареса, СФНО дунен халкъашта юкъерча отдела заведующе, Сандинистски ассамблея члена Х. Лопеса.

ДоттагІалеи вІаши дагардар бокъонца кхетадечен хьалашка чакхъяьнна беседа еча хана дийцар советско-никарагуански отношеней дешаш а хІаьта иштта шинна а оагІонна хьашт долаш йола дунен халкъашта юкъерча хьала актуальни проблемаш а.

Шинна а оагІоно хьакхайкадир СССР-аи Никарагуанен юкъе тІехь-тІехьа чІоагІлуш долча цхьана леладеча гІулакхашта шоаш раьза хилар, цІаьхка а бакъдир цхьатаррарча бокъоний, вІаши лархІарен чурча гІулакхашта юкъе ца гІертарен ларда тІа доттагІала отношенеш дІахо дегІакхувла лаьрхІа шоаш хилар.

Д. Ортегас безача маьха лаьрхІар массане а юкъара машар чІоагІбара, халкъий суверенни бокъонаш лораяра тІаерзаяь КПСС, Советски паччахьалкхен ларрагІа чакхйоахаш йола, принципиальни политика. Цо дийцар шиі паргІатон кортамукъален, шиі лоІамагІа дегІаахара йола бокъо лораяр духьа, США администраце халланза моастагІал тІехьа леладеча гІулакхашта духьала, Никарагуана гоннахьа кхоххам лоаттабарн мехка чурча гІулакхашта юкъегІертаран духьала никарагуански халкъо лоаттабеча къовсамах. Д. Ортегас хьакхайкадир сандинистски революцена карагІаьннараш лораде лаьрхІа никарагуански халкъ хилар.

Цу цхьан ханна бакъдир Никарагуа правительство шин оагІорахьара отношенеш лартІаяхар духьа ВІашагІкхийттача Штаташца цхьатаррарча бокъонагІа переговораш е кийча хилари Центральни Америке политически гІулакхаш ниисхонца къоастадара дІахо а къахьега чІоагГІа лаьрхІа хилари.

ВІашагІкхетаре дакъа лаьцараша хоадамболлаш харцахьа лаьрхІар США тІехь-тІехьа чІоагІагІа Центральни Америка чурча гІулакхашта юкъегІертар, цо цига шиі тІема низ шерра дІаоттабеш хилар. Цу гІулакхо кхерам тІатосс латиноамерикански паччахьалкхений кхерамзленна, кхохкама кхераме кхуврч а баь дІаоттаеш латт из район.

Белгалдаьккхар, центральноамерикански проблемаш къоастаелга низ тІалоаттабара, имперски ультиматумаш телареи диктат яреи наьхъа тІа а ца уллаш, законни хьашташ теркалдареи цу регионерча дерригача мехкий суверенитет йизза лархІареи ларда тІа переговораш яра, дош машара тІехьа къоастадара алхха ниисача дунен халкъашта юкъерча права наькъа тІа уллаш хилар.

Никарагуас санна, иштта Советски Союзо а хьакхайкадир гІулакхаш цу тайпарча хьарсамагІа леладеча Контадорски группана тІехьа шоаш хилар, боагГІаш бола мах бу машар безача паччахьалкхенашеи дунен халкъашта юкъерча шеррача общественностои цу даькъе чакхдоахача конструктивни гІулакхий. Советски оагІонгахьара дІакхайкадир Центральни Америкера кхохкам дІабаккхара а цу районерча дерригача халкъашта машарен дикача лоалахоцщен даха таронаш Іалашъяра а тІаерзаяь Никарагуа правительства инициативаш ше йизза хьаллоацаш хилар.

М. С. Горбачева белгалдаьккхар Советски Союз кортамукъа, демократически, кхычарех тийша хІама доацаш дегІаахара йола никарагуански халкъа бокъо лораяра шеко йоаццаш тІехьа хилар, империализма агрессивни гІулакхашта духьаларча Никарагуа къовсамца цун солидарность хилар, СССР-о дІахо а новкъостал дерда шийца доттагІал долаш йолча Никарагуана саготагІа дола экономически декхараш кхоачашдеча, политически дипломатически хьаллоацаргья из цо шиі суверенитета гадоаккхача. ХІанзарча хьалашка Никарагуаца шерра дунен халкъашта юкъера солидарность хилар дерригача халкъий машар бахьан долаш, паргІатеи кортамукъеи дахара йола цар бокъо бахьан долаш лоаттабеча юкъарча къовсамах дІакъоастаде йиш йоаца цун дакъа лоархІ советски кулгалхоша.

ВІашагІкхетарерча советски доакъошхоша Никарагуа кулгалхоштеи халкъаи ловца баьккхар цар турпалча къовсаме, мехка хьалхашка латта чоалханеи бехктокхамеи декхараш кхоачашдеча толамаш дахар ловш.

Никарагуански новкъосташа баркал аьлар Советски Союза, берригача советски наха Никарагуаца солидарность йолаш из хьаллоацаши уж хиларах.

(ТАСС).

СЕВО ДОАККХ САГА СИЙ

КӀезига ха яц са. Кастта кховзткъа шу доал. Царех 42 шу гаргга балха дӀаденнад аз. Ираз долаш саг хиннав со. Иштта ала йиш йолаш ва со тахан. Аз дувцар, кхадж боагӀаш санна, дагадоацаш дена ираз дац. Хьацарца, халонца хьакхеллар да.

Болхлочун уйлаш

СЕНАХ латт сага ираз? Цхьан дешаца жоп дале хала да цу хаттара, дукха хӀамаш чулоац цо: дего хьатӀаэцаш бола болх, дезал, беза новкъостий...

Новкъосташкара дӀаволалургва со. Цу даькъе аьттув болаш хиннав со. Эггара хьалха со балха вахар Акмолински областа Елтайски МТС-е. Из дар 1944 шу. Укхаза тракторист а волаш, ялхайтта шера болх баьб аз. Тамаш яр тракториста говзал кара а ерзаяь, са дӀаввха вӀаштӀехьдоаларе, нагахьа санна цу хана уллув тешаме, дог цӀена нах сона нийсбеннабецаре. Цар се хьаллацар, сайна даь вошал цӀеккха а дицлургдац. Баркал царна! ТӀема хало бӀаргаяйначарна хов уж мишта шераш дар. Тыле а тӀом тӀа санна хала дар. Сан боади къасталехьа кхашка арадоалар тхо. Дии бийсеи ца къовсаш болх бора.

ТӀехьагӀа сох а хилар тоъал лакха говзал йола специалист. Казахстана зрий даьда лаьтташ карадерзадеча аз хьинаре дакъа лацарах дукха совгӀаташ тийннад сона.

Са ираза дика новкъостий цул тӀехьагӀа а беттабеннаб сох. Бурув деттача балхий Малгобекски управленера Цагоев Бексултан Зибоевич, Шишов Алексей Иванович, Каюшников Борис Андреевич, дукха кхыбареш а санна болча говзанчаша бурувдеттар вир сох — ахархочох. Хьаькъал долаш, болх безаш нах бар уж. Цар хьехар сона болх мишта бе беза, нахаца гӀулакх мишта леладе деза. Коллектива нравственни унахцӀено лорайора цар, пайдана доацар, кӀезига хӀама хьатӀадитацар.

Ткъаь диъ шу хьалха дар из. Цу хана дегӀаца тоъал низ боаллаш, сайх бӀубенна вар со. Хетар моллагӀа болх сайна булургба, аьнна. ХӀаьта а буровой вышка, цигара чоалхане оборудовани бӀаргаяйча дог тохаделар са, ховргдий-хьогӀ сона укхаза болх бе, аьнна шек ваьлар.

— КӀант, сенга хьежаш латт хьо? — хьаьттар сога хьатӀаэттача юкъерча дегӀара волча цхьан саго.—ХӀама дергдац, кхера ма ле, болх безаш хьо вале, кастта массадолчох кхетаргва.

Соца къамаьл даьр хиннавар Б. З. Цагоев — буровой начальник. Цо а, тӀехьагӀа хиннача кхыча новкъостaша а кхетавир со болхлочун низ алхха дегӀа маьженашца боацилга, хьаькъалца, хӀаман зембаккха ховш хиларца болга. Бурув деттарий болх ца боезачарна цкъарчоа хета тарлу: фуд укхаза чоалхане. Цхьабакъда, чоалхане хӀамаш геттара дукха да. Аз дувцар дац тӀа кхоале а йоацаш, Ӏай а аьхки а наха болх белгах. Бурувдеттачун болх массаза а фийла хила везаш ба. Скважинашка Ӏочуеттaш йолча раствора удельни дозал чӀоагӀа нийса хила деза. Боарамал кӀезига-дукха а тӀехваьлча бетта, шера баь болх зехьа бовра кхерам ба.

Лакхе аз бийцачар дӀакхетавир со цу дерригнех. Со юкъе а волаш 12 скважина яьккхай. Аз болх баьча 22 шера цхьа авари хинняц тха. Цох доккхал ду оаха, хӀана аьлча, дуккха а моттигаш нийсъеннай авареш хилар бахьан долаш эзараш сомаш довш.

Буровойшка болх бӀча хана дукха нах нийсбеннаб сона хало тӀаэттача балхара дӀабувлаш, атта моттиг лехаш. Фу хет сона цу нахах? ГӀожа дош сьнна царна халахетар де безам багӀац са. Цхьабакъда, царех бизза нах лархӀа а хала да. Атта болх а бац е хила а йиш яц! Нагахьа санна Ӏа из боаггӀача бесса хьабой, халагӀдар уллувчарна дӀатӀадехка ца гӀерташ хьо хуле, тӀаккха новкъосташта хьалхашка цӀийвала везаргвац.

Аз массаза дог кхоардадеш а хьатӀа ца эцаш а хӀама да мекъал, хӀама бе-башха ца хетилга, со аьнна хеташ хилар. Балха тӀа цхьацца нийслу. Месала, цхьа моллагӀа оетхал, инструмент чуйола яьшка хьая езаш моттигаш хул. Цхьан-шии саго кулгашца хьалъай а яь, из хьая йиш йоллаше а тракторга е машинага хьежаш багӀаш нах байнаб сона. Уж болх бе баьхнабац. Бакъда, бутт чакхбаьлча алапи зӀамига хилча чӀоагӀа раьза боацаш хьовз. ХӀаьта низ ца кхобеш къахьегаш воаллачоа нийсса цар из цхьайолча хана хьа а эц. Из хала ца хийтача, фу хала-хетаргда? Укх шера март бетта хиннача КПСС ЦК Пленуме ма аллара, цу тайпара болх бе безам болчарна наькъаш дехка деза.

Къахьегама дисциплина ювца волавенна волаш, цхьаькха а да са белгалдаккха безам болаш. Байнабий шоана фо хьакхийтача а, цамогаш хиннад тхо, аьле больничны а даькхе, цӀагӀа Ӏохувшаш бола нах? Шоашта эхь ца хете, юридически оагӀорахьара царга ала хӀама дац. Бале а беце а цамогаш ба, аьнна документ бе доал царна. Укхаза бехк бу аз хайра лазар доацаш болча наха цӀагӀа багӀа бокъо луш болча лораштa. Цу тайпара хӀама дӀааьлча раьза хилац «унахой». Хьона фу бала ба цун, воллаче Ӏийча валаций хьо, оал. Цхьабакъда, дӀааланза дарг дац, нагахьа санна дӀахьалхашка даха вай безам бале. Эггара хьалха хьайгара а дехаш, массанегара цӀенхаштта хьадеха деза. ТӀаккха гӀулакх хургда. ХӀана аьлча, «сона кхычарел дуккагӀа дезац, берригаш санна со а хургва-кх» яха уйла хилар советски сагага товш дац. Масс хӀаман бала кхоачаш, нийса доацачоа тӀех ца доалалуш, кагирхой балха тӀера хургболаш хьалкхебеш хила веза вайх хӀоравар.

Моттийта, белгалвала леладер наха гу. Гонахьарчарна дика хов Ӏа болх мишта бу, хьона фу карагӀдаргда. Ӏа беча балхага хьежжа хьона совгӀат дала а белгалваккха а бицлац уж. Новкъосташа дуккхаза сий даьд са. Профсоюза XVII съезда делегат хиннав со, шозза хержав газовойи мехкдаьттан промышленноста болхлой профсоюза ЦК членалла. Дуккха а паччахьалкхен совгӀаташ тийннад, кхаь пятилетка ударник ва. Доккхал ду аз иштта новкъосташа се лархӀарах, паччахьалкхено са балхах лакха мах барах. Цудухьа денгара денга сай производственни хьокхамаш тоадеш хьавоагӀа со. Аз а тха коллективо а дика толам баьккхаб ЦхьоалагӀча майна накъадоагӀаш, тӀехкхоачашдаьд цу ден сийна оахош тӀаийца декхараш.

Дж. ГАЗИКОВ,
къахьегама ветеран, Октябрьски Революце, Къахьегама ЦӀеча Байракха орденаш лелаер.

ФОТОРЕПОРТАЖ

Укх шера 500 гектара тӀа ялатан силосаи лаьрхӀа йола хьажкӀаш хьалхкхее езаш ба Назрановски совхоз-техникума механизатораш. Кхай тӀа гербицид тохаш, дискаши макхаши доахаш, хьажкӀаш дӀаювш массехк агрегат йоалл. Юкъера лаьрхӀача цаӀи ахи балха норма кхоачаш ца еш цхьа ди дӀадахийтац болхлоша.

СУРТАШ ТӀА: совхоз-техникума шофер Гондалоев Берснакъи сеяльщик Мальсагов Мохьмади сеялкана хьажкӀий фуца заправка еш боахк.

ХьажкӀаш дӀаювш воалл Кодзоев Башир.

И. ПЛИЕВА суртaш.

ДОККХА ИРАЗ

Ах бийса яхачул тӀехьагӀа сийрдаьлар юрт. Ахкан сигленах мотт хьекхаш урагӀъухар цӀера ала. Дик-дикагӀа лоталургйола моттиг э техка, цхьатарра кхаьннахьара техаяр цӀи. Нах гӀоатта а оарцагӀбаха а кхелехьа цӀеноши кхийн даьгар. Из дар 1933 шера.

— Со цу хана ТӀой-Юртарча комсомольски организаце секретарь вар,—йоах Махьмада, — кулацки элементий чӀир яр из. Керда вахар чӀоагӀдеш доахка тхо цу тайпарча гӀулакхаща кхерабе гӀертар уж.

Топашен феткена банкашен соцадергдий хиланза даргдоацар? Историен чарх юхатӀехьашкахьа кхестац цӀаккха а. Цу тӀа Советий гӀончий, болат мо, чӀоагӀа бар. Хийлане дегаш а дегӀамаш а даьгар, революцен ала ца бойта.

Да чӀоагӀа раьза хилар ялхайтта шу даьнача шийи воӀа комсомоле ваха воалл со, аьнна, цӀагӀа хьоадича.

— ВӀалла ца а гоаеш дӀалелахь заявлени,—аьлар къаьнача партизана Состабе, — кӀалгӀолла цхьаболчар дувцача шиш-пишах шек дӀа а ма хилалахь. Вай воашта даха даькхад ер Ӏаьдал. Из дар 1928 шера.

Очерк

ШИЙ заман саг вар Состаби, гаьнна хьалха хургдар гуш. Революци ялале байзабар цунна адамий вахар эргадаккха гӀерташ къахьегараш. ТӀаккха гӀалий тӀара хьаьший каст-каста шоай новкъост волча боагӀаш а бар, полицех къайлабала безаш хилча хӀаьта а. Хийла кӀира, ши кӀира доаккхар цар Состабе цӀагӀа. Вийсаш дӀахьора, хила дезача вахарах дувцаш. Революционераш чукхабар бахьан долаш юртарча бӀаьхийчарца хийла довна а водар Состаби. Кавказе цӀи хезача революционера М. А. Абазатова яздаьча «Нохч-ГӀалгӀайче 1918—1920 шерашка хиннача граждански тӀема историена тӀара» яхача книжка тӀа иштта йоах: «Ер хӀама дагадоагӀа сона. ТӀой-Юрта, Албаков Состабаьрга (тхона дукха гӀулакхаш даь бола изи цун дика сесаги вӀалла дагарбаргбац сона) хехна, лора ца луш, наӀарга баьхкар... Гоов Элберди, Унексев Асланк Юртарча бӀаьхийча наха хьакимашка оахкал дихьад аьнна. Тхо чу хиннача цӀен го бир. Цу тийшача балхо юрта мел вола ахархо эгӀазвигавар. Тха цӀенна гонахьа дукха адам гулделар, кхалнахи бераши юкъе а долаш. Герз кхосса вӀаштӀехьа дацар. Айеннача гӀара юкъе гӀолла, гӀалгӀай новкъосташа тӀехьашка гӀолла Ӏоара а даьха, наьха коашка дига, цига говрашта тӀа а ховшадаь, маьршача дӀадигар тхо».

Дас лаьцача наькъ тӀа гӀолла вода воӀ а. Шу далале керда комсомолец хьинаре, денале, политически кхетам лакха болаш хиларца белгалваьлар. 1931 шера комсомольски ячейка секретарь ву цунах. Цу хана дерригa а къовсамца хьаде дезаш а хулар.

...Даьгар Махьмада даь цӀеной. «Шек ма вала хьо, кӀаьнк», — аьлар дас шийн книжкаш чу долча яьшка тӀа маьлхарваха вагӀача Махьмадага. Къаьна партизан дог хайташ вацар. Иштта хила а деза къонахчун дог.

Хиланзар моастагӀашта хийттар: кхы а чӀоагӀагӀа тӀатеӀа бе волавелар из боадонцара тӀом.

Партийни кулгалхой рекомендацех 1934 шера «Красная Ингушетия» яхача колхоза председателалла хорж. Керда а хала а хӀама дар из, хӀана аьлча, ворххӀе даь хана «са» яха Ӏемача наьха кхетам «вай» яхача кхетамга бига безаш бар. Берригача Советий мехкарча ахархой психологи хувцалу ха яр из. Колхозе заявлени хьачуллале, дукха наб яйна бийсаш йоагӀар ахархочунга. Нахаца меттел, шийи дегаца а къувса дезаш йола ха. Цу хана денз Ӏаьдало хал-халагӀа йолча участке вохийт из. Шийна тӀадилла декхар Махьмада кхоачаш ца деш эсало гойтанзар цӀаккха. ТӀой-Юрта юрт-совета председателалла хержар, массанена вовза активист. Шин шера аз болх баьчул тӀехьагӀа йоккхача Ачалкхе хорж ер юртдоал де. Хьийдда яхар ха, паргӀатта Ӏохайна уйла е йиш йоацаш, виззалца наб е вӀаштӀехьа ца доалаш...

Даим де хьогаш дагадоаллаш ши хӀама дар: дешари армии.

1940 шера, тӀом вӀалла дага а боацача маьршача хана, ше заявлени а енна, арме вахар Махьмад.

— Аз форма тӀайийха шоллагӀа ди дар из, — яхаш, дагалувц цо хӀанз. — ӀувгӀаш моторaш а долаш, тха часть латтача сацар кхо танк. Ма ираз долаш нах хетар сона танкашнара Ӏо а лийлха, командира хьалхашка нийсбенна латтача танкистех.

Цу саррахьа командира тӀавахар со. Аз дӀакхетавир из, се танк йоацаш мегаргвоацилга. Сов сиха, вайнаьха оамалах кулгаш а лестадеш, дийца хургдар аз, айса дийцар.

Борд-бордагӀа вела а венна:

— Хургва-кх хьох танкист. Цхьабакъда, командирашца къамаьл деш кулгаш лестаде йиш яц. Сиха нах ла шо—кавказхой,—аьлар цо.

Шийи дош кхоачаш а дир. КӀира-м даьннадацар со танкапа герми хьокхаш воаллаш. Ткъаь йиълагӀа къаьстта разведовательни танкови батальон яр из, ткъаь йиълагӀча танкови дивизен юкъейоагӀаш. ТӀом болалуча хана Ленинграда гаьна доацаш латтар из часть...

...Хаьхочун будка чу лагӀа тхо шиъ. Аьшка пешка хьалхашка вагӀа Махьмад, дахчан кӀарг наггахьа чу а кхоссаш. Совхоза нов лорадеш ва из. Таро эсала хиларах венавац из пенсе вахачул тӀехьагӀа укхаза балха. Пхийттара валале денз балха этта саг, 55 шера хӀара балха денна цӀагӀара аравийнна саг — воагӀалац.

КИРВЕННА бӀарахьежаш вагӀа со: цхьаккха а воккхача сага во оамал яллац цох, пхийттара ваьннача хана санна къона да дог-уйла. ДегӀ а кадай да.

— Ма сиха йода-кх ха. Мерза а къахьа а, ийрча а хоза а тоъал хӀамаш бӀарга-м дайнад Махьмада. Хийла школе хул из бераш долча вахе. Сел къиза хӀамаш дийца, укх берий боча дегаш сенна човхаду, — аьнна, хет цунна цкъаза. — Бакъда, ха-м еза царна фашизм яхача хӀаман юхь ше ма ярра. МоастагӀа а тайп-тайпара хул.

Из хьоадаь ши хӀама дийцар сона Махьмада.

Шин танкаца разведке бахар уж цкъа. Танка командир вар Махьмад цу хана. Луга яхача хин йистте цхьан теӀача моттиге танкаш гаьнаща дӀакъайла а яьха, никъ а моттиг а зувш багӀар танкисташ. Сага гургболаш бацар, юхе хьатӀа ца эттача. Наькъа тӀа гӀолла йоагӀаш цхьа ворда яйра царна, воккха саги, кхалсаги, кӀаьнки тӀа а багӀаш. «ГӀоггӀа» аьнна, дӀаьхха цхьа во тата даьлар сигала. Гучаьлар фашистий разведчик-самолет — «рама». Хьайзза тӀа а вена, пулемет теха къонах, сесаг, говр дийра немцечо. КӀаьнк, кхеравенна, ворда тӀара чу а вежа, висар. Даггара хьаьстача а унзарваьнна хьа ца кхеташ дукха ха яьккхар Коляс. Даи нанеи танкисташа сихха дӀабехкар. Духхьал шийна хулача сакъердама, саготалла боабир уж маьрша нах фашистски летчико.

ШоллагӀдар хилар цу гурахьа. ТӀемаца разведка е аьнна командоване декхар а оттадаь, араяьлар ерригa танкови батальон. Наькъа йисте ах яьга а яьга уллача цхьа юрта кхаьчар уж. Царна бӀаргайра керта мосех каетташ елхаш ягӀа эрсий йоккха саг. Шийи танк соца а яь, Ӏоваьлар батальона командир капитан Крутицкий. Йоккхача сагаца къамаьл а даь, цӀагӀа дӀачувахар из. Дукха ца хьелуш араваьлар. Байракхалгий сигналашца хоам бир: «Танкай командираш, хьалувла!» ЦӀагӀа чубигар цо уж. ЦӀен юкъе уллар ийрчаьккха ши кхалсаг. Из Ӏазап ца ловш, кхувшйоагӀа йиӀиг еннаяр. Вож садоахаш, дийна яр. Цу сахьате ворда а леха, санчасте дӀайигар танкисташа из. Иззамо хӀама оакхароша а деш хилац, бакъда, фашисташа-м дора.

Немецки мотоциклистий батальон лоалахарча юрта сецалга хайра Махьмад волаш волча танкисташта. Масса хьоайир цар болата машинаш. Баха уж дӀатӀаотталца ханзар моастагӀчоа уж малаш ба.

— Дийна саг дӀавахийта йиш яц, — приказ делар Крутицке, — зажигательнии осколочнии снарядаш чуетта, са танка йоккха топ сацалца.

Кхаь оагӀорахьара тӀабоаржабир танкисташа царна цӀера ала. КорзагӀбаьнна дӀа-юха удар фашисташ, мангало баьна дер деш яр вай пулеметаш. Цу батальонах дийна ши саг мара висанзар. Уж а хьалийцар. Царех цаӀ, вӀалла ца соцалуш даӀингаш а дувлаш, хьаькъалах телхар.

— Иштта «турпалаш» ба-кх ераш кӀалбисача, — аьлар Крутицке.

Цу операцех лаьца «1941 шера 3 октябре арадаьннача «Известе» «КӀоарггача разведке» яхача шийи статья тӀа дувц вай танкисташа мишта чӀир лийхар советски наха баьча бохама. Къаьстта белгалваь вувц цига танка командир, старшина М. Албаков...

Махьмада эггара йоккхагӀа йола йоӀ Довхан ше а виӀий бераш долаш я. Довханал дукха зӀамагӀа вола Бийсолта вай университет а яьккха, юрта хьехаш вола ткъо шу гаргга ха я. Мехкарий — Дибан Тамарей лакхера образовани йолаш хьехархой ба. Хьогге маьре а баха, тӀехьенаш а йолаш дика бах. Диба Белгородски областе город Алексеевке ях, Тамара — Горьке. Шаккхе а шоай балхашка дика лоархӀаш а ба. Заочно Горски юртбоахама институт йоаккхаш ва Ӏалихан, ТӀой-Юртарча № 3 йолча ферма зоотехник. Цул зӀамагӀа вола Хьамзат а совхозе балха ва, заочно техникуме деша а вагӀа. Къурейш г. Орджоникидзе горнометаллургически институт а яьккха, Ярославски областе шийи профессех болх беш ва.

Кастта Грознера кооперативни техникум а яьккха шийи къахьегама моттиг хьалоацаргья Аьсета. Марем укх шера юкъера школа яьккха йоал. Эггара зӀамагӀа йола Марет ялхлагӀча класса отличница я.

Цхьайтта дезалхо кхе а ваь, нийсача наькъа тӀа а ваьккха дӀавахийта доккха хьаькъал а, дегӀа низ а хьинар а деза. АлбаковгӀар дезала керттера беркат да мари сесаги барт болаш а, хьаьнала къахьегаш а бахаш хилар...

Ӏ. КОДЗОЕВ.

ХАМХОЕВ Ахьмад.

МАЙ ӀУЙРЕ

Май Ӏуйре кхаьчай вайга, елаш,
Сийна дувхар — бӀаьсти яхьаш,
Сомаваьле, гӀатталахь!
Гучадаьхкад оалхазараш,
Ашарашца беш кхайкаеш,
Царга моаршал хатталахь!

Гучаяьннай кӀай морхингаш,
Сигленашца ловзаяьнна,
Сомаваьле, гӀатталахь!
Яьхкай хьона вай алкхашкаш,
Гаьнна-гаьна арахь лийнна,
Царга моаршал хатталахь!

ГӀоза арадаьннад адамаш,
Майн Ӏуйре, бӀаьсти хестош,
Сомаваьле, гӀатталахь!
Зизаш даьхкад хьога кхайкаш.
КастагӀ кораш делла яхаш,
Царга моаршал хатталахь!

Тхирах къаьгай маьлха ареш,
Даьри санна бесах лепаш,
Сомаваьле, гӀатталахь!
Дажа арадаьннад Ӏулаш,
ТалгӀеш санна, сурт уттадеш,
Цар беркат хьаэцалахь!

Сийрдадаьннад лоамий бовхьаш,
Лаьча гӀетта, зем боаккхаш да,
Сомаваьле, гӀатталахь!
Новкъосташка безам латташ,
Саготденна сай Ӏехаш ба,
Цунга моаршал хатталахь!

Май, бӀаьсти, Ӏуйре могош,
Ловза арадаьннад бераш,
Сомаваьле, гӀатталахь!
Хьога гӀатта, гӀатта яхаш,
Хьа доттагӀий баьхкаб хьона,
Царга моаршал хатталахь!

✦

ОСМИЕВ Хьамзат.

БӀАЬСТАН ЦӀЕЙ

Заме йоӀ мо, хоза, къаьга
Дена кхаьчад бӀаьстан цӀей,
Дунен тӀарча къахьегамхой
Барт-йиш чӀоагӀъю доккха цӀей.

ЦӀера ала санна лепа,
ЦӀе байракхаш шершаеш,
Хьайна форд мо, адам доагӀа,
Халкъий машар кхайкабеш.

Тахан готта я вай майдаш,
Улицаш а готта я.
Балха адам даьннад цар тӀа,
Дегай йӀовхал шортта я.

Мепа мух ба лаьггӀа хьекхаш,
Цо цӀе даьреш ловзаду,
Наха юкъе чу а гӀерташ,
Цар басилгех хьекхалу.

Зовне иплеш. Наьха белар.
СапаргӀата гӀоза ди.
Хьанна хезад, хьанна дайнад,
Ер мо сийрда дена ди!

Хозий шоана дувла цӀогӀарч,
Сийлахь парти хестаеш!
ЛакхагӀ айе цӀе байракхаш,
Маьлха гарга кхоачаеш!

Къахьегамца сийле йоахар
Ва Даьхено доккхал дер,
Цу топамий рапорташца
ГӀалаш, юрташ кхайкаер.

Тахан гогга я вай майдаш,
Улицаш а гогга я, —
Чот-са йоацаш нах ба цар тӀа,
Дегай йӀовхал цар тӀа я.

ДИЦЛУРГДАЦ ИЗ ДИ

Гаргакхоачаш латт Сийлахь-боккхача Даймехка тӀем тӀа советски халкъо Котало яьккха 40 шу дуза ди. Из йоаккхача шоай са ца кходеш латаш эзараш къонгаш а мехкарий а хиннаб Нохч-ГӀалгӀайченера. Царех цхьаболчаргара оаха дийхар тӀема шерашка ЦхьоалагӀа май шоаш мичахьа а мишта а дездар дувцилга.

Тахан оаха кепатох дицлургдоацача цу денах тӀема ветеранашта дагадоагӀараш.

З. БУЗОВЕРОВА,
ТӀЕМЕИ КЪАХЬЕГАМЕИ ВЕТЕРАН.

1942 шера август бетта немецки фашисташ Грознена гаргагӀертача хана кхы соцалургйоацилга кхета а даь, тӀем тӀа хьожайир со военкомато. Духхьашха МагӀалбика юхxe дакъа лаьцар тӀем тӀа. Хьаьрбаьлча санна йоккхий топаш еттар фашисташа. Танкаш хӀалакьяра вӀашагӀъеллача къаьсттача полка штаба юхxe лелхар снарядаш. Цу хьале кхыметтел дукха хӀама бӀаргадайна салтий а гӀертар окопе е траншее дӀакъайлабовла. Унзара дале а са йиш яцар штабера сай моттиг а йита дӀаяха. ХӀана аьлча, хеттараш деш, командаш дӀа-хьа телаш хадданза телефон еттар фронта тайп-тайпарча участкашкара. ХӀаьта цхьан минута юстара яьлча а эшшача команда дӀа ца кхоачаш, дагадоацар хила тарлора.

— КӀант я, — аьлар фешистски йоккхий топаш сайцачул тӀехьагӀа штабе хьачувенача тха полка командира.

Иштта се хоастаяр геттара хоза хийтар сона. Кхераме дале а сай моттиг йита йиш йоацаш иштгача хьалашка кхы а дуккхаза нийсделар са тӀем тӀа йолаш.

ДагадоагӀа сона 1944 шерара 1 Май. Хала цӀей хилар цох. Цу дийнахьа тха часть кхычарел хьалха Карпаты яхача лоамашта тӀа а кхаьча, Коломыя яхача города малхбузехьагӀа йолча Тлумачик яхача юрта юхxe сецар. Коломыя яха город юха а хьаяккха безам болаш дукха танкаш, эскар гулдаьдар фашисташа. Цхьабакъда, царна хетар хила гаьна дар. Хьалха йоккхий топаш а йийтте, тӀаккха танкашта тӀехьа пехота а йолаш, цар ю атакаш сиха йохайора вай салташа. ГӀулакх хургдоацилга кхетадаьчул тӀехьагӀа, бомбардировщикаш тӀалаьхкар тхона. Ткъаь итт гаргача самолеташа пулеметаш а етташ, хадданза бомбаш тувсар дивизе штаб хӀалакъе гӀерташ. Цу дийнахьа штабе коммутатора тӀа дежурни со яр. Цхьа бомба ийккхачул тӀехьагӀа техача фе талгӀено хьачутехача рамо хедадир телефона саьргаш. Хедадаь саьргаш ехача Ӏоакъингашта кӀалара хьамукъа а доахаш хийттар аз. ТӀеххьара саьрг вӀашагӀтоссаше а телефон техар. «Дон, Дон», яхаш сога кхайкаш дивизе командир подполковник Жердиенко вар. Цунна езача участкаца из дӀатеха со ялалехьа юха а телефон техар. Из хиннавар тха штаба начальник подполковник Малышко. Са гӀулакхаш миштад а хаьтта, майралал гойтарах баркал а аьнна, 1 Май даькъала дийцар цо са. Кхы доккхагӀа совгӀат сона эшаш а дацар цу хана. 1 Май хьатӀакхоачаш массе хана дагадох сона из ди.

1944 шера коммунисташа шоай мугӀарашка дӀаийцар со.

ТӀеххьара тӀом Чехословаке столице Праге бир тха дивизе. Цул тӀехьагӀа юртбоахаме а кхыча производствашка а болх баьб. ХӀанз пенсе я со.

* * *

А. ГАМБОТОВ,
ТӀЕМА ВЕТЕРАН, ОТСТАВКЕ ВОЛА МАЙОР.

Хано гаьна доах бирса тӀема шераш. Бакъда, ерзац цо наьха дегашта яь човнаш. Коталон ди гаргагӀа ме гӀорт дукхагӀа дагаух кортамукъале бахьан шоай синош дӀаденнараш...

Къулбехьен - Малхбузен фронта чуйоагӀаш яр аз тӀом беш хинна пхелагӀа дошлой дивизи. Со эскадрона командир вар. Цу бирсача шерех лаьца дувца Ӏалаьмате дукха дар са, бакъда, къаьстта сайна йиц ца луш массаза а дагалаттача цхьан тӀема эпизодах дувца безам бар.

1942 шера бӀаьсти Тираспол яхача города юххера йоккха юрт фашистех мукъаяккха аьнна амар делар дивизе командира полковника Баранова тха эскадрона. Тахан санна дагадоагӀа сона из ди. Къаьга малх хьежаш, цкъарчоа вӀалла тӀом бий-хьогӀ аьнна хеталуш сатийна яр.

Кхоана ЦхьоалагӀа май да яхаш дар из. МоастагӀчо дӀалаьцача юрта тӀалата лаьрхӀар оаха сатоссаш. ХӀаьта хӀанзарчоа разведка яхийта фашисташ мел ба, малагӀа герз долаш ба тахка дезаш дар. Цу ханна сона ординарцо тӀавоалавир 12 шу хургдолаш вола цхьа кӀаьнк. Шийна эггара керттера вола командир веза, цунга мара хӀама аргдац яхаш хиннавар из. Сона тӀавоалавича кӀаьнко дийцар разведка яхийта эшаш дацар. Цо бокъонца техкадар мел моастагӀий ба, мел йоккхий топаш, миномеаш я. Оаха лаьрхӀачох батальон гаргга фашисташ бар юрта. ХӀаьта Коляс (иштта яр кӀаьнка цӀи) тхо моастагӀчо зувргдоацаш юрта чудига а лаьрхӀар. ЦхьоалагӀча мая сецца тӀалетар тхо юрта. ХӀаьта немций сов майрабаларах кхыметтел ха а ца оттадеш, тхьайса бадар. Тха оагӀорахьара ши саг мара ца лозавеш ши бӀаь совгӀа фашистий дакъа аллийсар цу юрта.

Из зӀамига тӀема эпизод цӀаккха а йиц ца луш дагалатт сона. Коляс чӀоагӀа дийхадар ше тхоца вита яхаш. Цох хӀама хиланзар, бакъда, со дийна мел волча хана дицлургдац сона цунна карагӀдаьнна денале гӀулакх.

* * *

С. ТЕРЕНТЬЕВ,
ТӀЕМА ИНВАЛИД.

Шийи ха кхаьчалга ховш вола моастагӀа, даьрденна аьхка санна, юхалеташ тӀехьашка вувла ха яр из. 1945 шера апрель бетта доладелар тха тӀема дакъа Польша фашистех мукъаяккха.

Къаьстта доккха туржаӀ тӀаувттадора фашисташа польски юрташта. Кхалнах, бокхий нах, бераш къоаста ца деш доадора. ЦӀаккха дагара далац сона 1945 шерара ЦхьоалагӀа май. Цу дийнахьа тха подразделени чуйоагӀача полкана хьалхашка лаьтта декхар дар Познань яхача города гаьна йоаццаш илла юрт фашистех мукъаяккхар. Из моастагӀех ӀоцӀенъяра тхона ши сахьат мара ха эшанзар. ЧӀоагӀа ийрча сурт дар цига тхона дайнар. Ши бӀаь гаргга дакъа уллар юрта юкъерча майда тӀа: кхалнах, бокхий нах, бераш. ЦӀаьхха са бӀарг кхийттар енна уллача наьна наькхах декха гӀерташ даьллача берах...

Дукха къизал, даьра човнаш, лира денош дайнад сона тӀема шерашка, бакъда, цу дийнахьа дайнар санна дог доходеш дола сурт нийсденнадац. Дикка зама яьннай тӀом чакхбаьнна, бакъда, 1945 шера ЦхьоалагӀча мае польски юрта бӀаргадайнар тахан а тӀехьа дагара далац.

Хоамаш

✦

Шин сменагӀа

БӀаьсти тӀехьаьлнналe а эггара хьалха дӀаде дезаш дола баьцадaараш шоай ханнахьен дикен дӀадийна баьннаб Ачхой - Мартановски района «Урожайный» совхоза болхлой.

Механизатораша пхе дийнахьа дӀайийпай 250 гектара тӀа горошек. Цхьа ди мара эшанзар царна 9 гектара тӀа хохаши 30 гектар люцернеи дӀайийна яккха а. Сихъяь дӀаювш латт помидораш а. Уж а кхы тайпа баьцадaараш а хьалкхедергда массехк бӀаь гектара тӀа.

— БӀаьстан кхашкара балхаш толаме чакхдаха аьттув боал механизаторашa шин сменагӀа къахьегарах, — аьлар совхоза директора Гиреев Султана.

ХӀара дийнахьа шишша норма кхоачаш а еш болх бу механизатораша Газбиев Абомуслима, Махъядиев Ӏумара, Росланбеков Ӏаьлас, Эдильханов Нурде, Тахиров Мухьаде, Махъядиев Саӏид-Ӏаьлас.

Цхьаькха гӀа баьккхаб

Бригадни хозрасчет гӀишлошъеча эггара хьалха вайцига караерзае эттар ЧИУС СМУ-7 коллектив. 1977 шера духхьашха цу тайпара болх бе йолаелар укхаза Ю. Никитина кулгалду бригада. хӀаьта хӀанз ерригаш хӀана яц аьнараш я цу методагӀа объекташ хьалъеш. Управлене коллективо укх тӀеххьарча шерашка Ерригсоюзни а Ерригроссийски а социалистически яхье котало йоахаш хилар а эггара хьалха цунца дувза деза. Иштта, укх шера а соахкарча шера а балха итогегӀа коллектива елар КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ, ЦК-а карара кара тела ЦӀе байракх.

Шийна карагӀдаьннача кхоачамбеш йоаца коллектив производствана тӀагӀертта интенсификаци яиза яргйоацилга хьалхадаьккхача КПСС ЦК апрельски (1985 ш.) Пленумо дӀадийхар чӀоагӀа дег чу дижа я.

С. ШАБИЕВ.

Вахара хьисап—советски

АЙДАЕВГIАР ДЕЗАЛ

Iуйрийна доахан а дийтта фермера чуеча, вишка юхе Iохов Халимат. Дайдда хьатIадоагIа Мохьмад, Рустам, Фатима, Эсет — виIий бераш. ЦаIаш цун мархIалелх, боккхагIбараш юхе дIаотт. Цар ховха кулг шийх хьахьоккхаделча, сийрда доагача бIаргашца шийгахьа хьалхьежача, дерригача доккхача дунен да ше йолаш санна хеталу берий даьнанна.

Царца хабараш а дувцаш, сакъердалуш ягIаш машта яхар а ца ховш сиха дIайода ха. ХьатIакховч сайрийна доахан детта деза сахьат. Бераш шоай наьнага, Любайга, дIа а дале ший мехкарий Зайнап, Тамара, Сацита, Лейла тIехьа а баьхе ферме йода Халимат...

ИТТ шу хинна Iац из пенсе яха. Цхьабакъда, цхьа ди цIагIа даьккхадац. Ше хьожача доахангара цу юкъа пхи бIаь тонн шура яьккха Iийнаяц Халимат. Къонача кхалнаха санна къахьег. Цунна а мара Аюпа а ма хетта къахьегара тIера болаш хьалкхийнаб мехкарий а къонгаш а. Хьахиннад шийчарел дукхагIа деза виIий бераш. Цу дерригача дикача гIулакхаша къоанал тIа ца яйташ лелаю Халимат.

...1974 шера «Назрановский» совхоза Пхьилекъонгий-юртарча ферме балха боагIа АйдаевгIар Аюпи Халимати. Цендаьх скотник хул, цIеннаьнах — доярка.

Арахьара хьатIахьежача лаьттагIа Iочу а даха дагIаш санна хеталуш, геттара лоха дар доахан чудаьхка кхийш. ДогIа дийлхача дийнахьа хьамча иккаш тIаювхаш ца хилча дIа-юха ца вохалуш чIоагIа хотта баьле хулар коа а бешкарта а.

Механизаци юкъайоалаяра а даь хIама дацар. Кхои нувхашн арайоахача, доакъар дуллача, кхы тIа хьайбашта эшараш деча дувзадешна балхаш кулг-кара де дезаш бар доярка шин скотникаши. Из дар царех цхьабараш цига нийслуча халонашта духьала оттa низ дIа а ца кхоачаш балхара дIабувлаш дIаахар.

Иштта кадраш а ца тоъаш ферма йисача хана баьхкабар цига балха ворхI бер хьалкхедеш бола Аюпи Халимати.

ДIабаха дукха хьелургбац ужаш а, — йоахар фермерча халача хьалех къахьега цар низ дIакхоачаргбац аьнна хеташ бараша.

Бакъдар аьлча, денал долаш болча нахага мара дуларгдоацаш хала балхаш дар ферме де дезараш. Уж аттa хургдоацилга-м цига хьабахналехьа ховш бар АйдаевгIар. Уж кхерабаланзар халонех.

Керда тIабаьхкача наха ца ховр дIаоалаш, эшаш дола новкъостал деш, хоза шоай низ дIакхоачар дир дош аьле уж хьоасташ, фермерча кхыча болхлоша а.

ЧуIе квартира енна, дахчанца, кIораца, вахача метте кхы тIа эшаращца Iалашбеш йоакхо ю совхоза кулгалхоша а. Цу гIулакхаша низ хулийт Халиматага а Аюпага а нийслуча халонашта духьалъотта. Барттайна дезал санна цига хиннача дояркашцен скотникашцен цхьана тIатеIIа къахьега болалу АйдаевгIар.

Атта дацар хIара Iуйрийнен сайрийнен ткъо етт беттa, царна доакъар дилла, уж латта моттиг цIенъе, кхы тIа эша Iуналъ де. ЗIамига йолча хана денз къахьега Iемача Халимата бIу ца къажаш кхоачашду ший гIулакхаш. Цкъа аьннар шозлагIа ала дезаш а хилац из. Шийнз дIакхоачар ду хьалхалаттача доярка опыт караерзаяра.

ХIара дийнахьа ферме а яйя нанна новкъостал деш хулар йоккхагIа йола йоI Зайнап. Халимат бокъонца тийша яр цох доярка хургхиларах. Напас дукхаза зийнаяр из цо шийна доахан деттача хана. Хьайбаш дезаш ца хилча ферме а ухаргъяцар йиIиг.

ШИИ барайтта шу даьлча Халимат йолча ферме балха йоагIа Зайнап. Из яцар Iомае езаш. Дояркай говзал караерзаяьяр цо нанна новкъостал де ше ихача 3 — 4 шера. «Шоаш санна къахьегара тIера хургда цар бераш» оалар Аюпи Халимати бовзача наха. Ферме заведующена а дукхаза яйнаяр эхьи ээдели долаш йола йоI наьна группера доахан деттаж ягIаш. Из дар приказ а дахьаш Зайнап хьаенача дийнахьа вIалла шек а воацаш цо цунна лаьрхIа Iула юкъера цIеча фух бола 25 етт хьакъоастабар.

Юххьанца атта дацар болх бе. ХьалхагIа наьна пхи-ялх етт беттaш хулар из. ХIанз детта дезараш кхозза дукхагIа хинна Iацар. Лазар пIелгаш, дегIа маьженаш. Эггара мерзагIа наб а кхийтта тхьайса уллача хана хьалгIатта а езар цунна. Мичча беса хаоттам болаш ди дарах хоттала гIолла когаш а Iолувзаш ферме яха езар. Уж халонаш ла езаш нийсъелар йоI. Цхьан дийнахьа Iуйрийна доахан а дийтта ше чуеча дагадехар Зайнапа фермера дIа а яьнна кхычахьа балха яха. Кхы вIалла хIама деце Iуйрийна диъ сахьат даьлча бIайхача меттара хьалгIетта а мича езаргъя са, йоахар цун уйлаша. ТIаккха заявлени язъе Iохов из. Массехк мугI язбаьчул тIехьагIа цIаьхха бIарг тIаотт пишка хьалхашка Iохайна ягIача нанна. Цхьа во хIама шийна карагIдаьлча санна хьоцар тIатох йиIий хозача юхьа. «Эхь хетаций хьона ер язъе, цунна а хала ма дий цига болх бе. Дале а йижарийи вежарийи вахара наькъа тIа баха гIерташ ма лелий из? Фуаргда цо а дас а. Наха хьалхашка а доккха эхь ма дий хьанийцача балхах лоархIа а ца еш дIаяхар». Уж уйлаш дег чу а есса дIакхос Зайнапа ше язъе йолаяь заявлени. ТIаккха йолаенна дIатIа а яха хоза кулг тохаш наьна керта кIажаргаш нийсъе дIаотт йоI.

— Мама, — оал цо хьоасташ санна безаме цунна бIара а хьежа, — сай низ дIа ма кхоачча шура дукхагIа яккха хьожаргья со а. Къахьегара тIера болаш мехкарийи къонгаши хьалкхер шоай ираз лоархIаш болча Аюпеи Халиматаи доккха совгIат хилар йоккхагIйолча йоIа дIаболабаьча наькъах. ХIаьта нанна ше денна дош дищ ца луш дага латтар Зайнапа. Цо низ совбаьккхабар. Хьалха санна кIаьдлацар, ха а сихен безамен дIайодар. Хьахилар йизза йола болхло. ХIаьта паччахьалкхен планаш тIехкхоачашъелга ший керттера декхар лоархI йоIо. Цхьа шу дIадахийтац толам ца боаккхаш.

Геттара беркате къахьег Зайнапа цхьайтталагIча пятилетка шерашка. Керда тIабаьхкача совхоза кулгалхоша, специалисташа, партийни профсоюзни организацеша, шоай къахьегамхой оарцагI а баьха, тоаю ферма. Къаьнача корпусашта реконструкци а еш хьалъю кхы массехк керда яраш. Асфальт биллаи кхы тIа эшараш даьи эргадоаккхков. Хьахулийт дояркаша, скотникаша, Iаьсий леладераша овсарегIа къахьегаргдола хьалаш. Дукха безамегIа къахьег ерригача ферма коллективо.

1981 шера хIара ше хьожача Iаттагара 2344 килограмм яьккхача Айдаева Зайнапа 1982 шера 4186 килограмм йоаккх. Из рекорд яр. ХIаьта цунца яхь лелаеш йола Дзаурова Къамболата Цаэш 3067 килограммага дIакхоач.

Шоай юртара итт класс чакхъяьккхачул тIехьагIа балха баха беза ха хьатIакхаьчача ферме боагIа Зайнапа йижарий Тамара, Сацита, Лейла. Дукха ха ялалехьа царех а дика доярка хул.

Иштта дувца а доагIаш доккха беркат даьннад цхьан дийнахьа АйдаевгIар Аюпеи Халиматеи Пхилекъонгий-Юртарча ферме дIаболабаьча наькъах. Массехк эзар тонн шура яьккхай шоаш хьожача доахангара нанаси цун йиъ йоIои. Дукха балхаш кхоачашдаьд дас а.

— Уж тха совхоза эггара дикагIбола болхлой ба, — йоах доккхал а деш совхоза директора Дударов Батира.

Дикка ха яха бале а цIагIа Iоховша уйла йолаш бац Аюпи Халимати. Уж санна хила а гIерташ, шоай сий а лорадеш къахьегаш ба цар мехкарий а. Боккхача нажа хина ткъовронаш санна даьи наьнеи ткъамаш а хинна дIабахаб уж.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота а енна белгалбаьккхаб Зайнапа къахьегам. Хестабеш дукха совгIаташ тийннад цун даьнеи, наннеи, йижараштеи. «Назрановский» совхоза коммунисташа КПСС членалла кандидаталла дIаийцай АйдаевгIар кхоалагIа йола йоI — Сацита. Шийна бенна тешам дага а латташ къахьегама вахте латт къона доярка.

— Укх шера укхана тIехьакхе хьожаргья со, — йоах Сацитас, Зайнапагахьа дIа а хьежа.

— Шуца нийсъяла уйла йолаш-м со а я, — ший дага дар хьа ца аьлча Iелац зIамагIйола Лейла а.

Мехкараша яхар хьа а хозаш шоай кразерча вахарах лаьца цхьацца къамаьлаш дувцаш багIа Аюпи Халимати — къахьегама ветеранаш.

КIАЛ кIийле йолаш да цар дувцар. 1 Майна — дунен халкъашта юкъерча эггара дезагIа долча цIейна накъабаьхкаб дикача совгIаташца. Карарча шера биъ бетта хIара Iаттагара шура яккхара планаш шозза тIехкхоачашъяь Iийнабац йижарий.

Укх тIеххьарча хана дукха мехкарий баьхкаб ферме балха. Царна юкъе ба Оздоева Фатима, Мальсагова Марем, Дарсигова Эсет, АкталиевгIар Лидаи Лейлаи, ЕвлоевгIар Азаи Лейлаи, кхыбараш. Цар а шоай декхараш толаме кхоачашду.

Iуйрийнеи сайрийнеи шоаш доахан дийтта баьлча цIеча уголоке хьагуллу мехкарий. Истола тIа латта пандар хьа кийце из лакха йолалу Айдаева Тамара. ТIаккха хьачубоагIа кагий нах а. Гаьнна хьахозаш хул пандаро екаю халхара эшараши «вахарс вай!» аьле юкъ-юкъе цIогIа а тохаш кагийча наха детта тIоараши...

Карарча шера хIара кхоабача Iаттагара 2500 килограмм шура яккха декхар тIаийцад «Назрановский» совхоза хьайбаш леладераша. Планага хьежача из 22 процент дукхагIа я. Шоай дош кхоачашдара яхье а яьнна къахьегаш я совхоза кхаь а фермера коллективаш. ХIаьта массаза санна шоай ферме къахьегама вахте эттаб АйдаевгIар: Аюп, Халимат, Зайнап, Тамара, Сацита, Лейла.

С. АУШЕВ.

«Аргунводпром» производственни объединене ремонтно-механически цехе сий деш ва токарий бригада бригадир, коммунистически къахьегама ударник Баталов Iальви. Ше керте латтача болхлой къахьегами социалистически яхьи кхетамца вIаштIехьъяьккхай бригадира. 1 Май хьатIакхоачаш кахьегама совгIат а кийчдеш, объединенерча бригадашта юкъе эггара хьалха, биъ бетта план кхоачашъярах, рапорт деннад цун коллективо.

Ше кагирхой хьехамча хиларах тарра, цо хьалкхебаьб итташ токараш. Массаза цIена кхоачашду цо профсоюза цехкома декхараш а.

Укх тIеххьарча шерашка предприяте сийлен Улга тIара Iо ца доаккхаш довл цун портрет.

СУРТА ТIА: токарий бригадир I. Баталов.

З. АМЛИЕВА сурт.

Хоамаш

✦

Кердачоа тIаккхувш

БIаьстан цIей — ЦхьоалагIа май геттара чIоагIа дегаш гIоздаларца дезду Грозненски производственни текстильно-галантерейни объединене хIамаш тегараша.

Из ди хьатIаотташ укхаза арахийцай кердача барзкъий кхо модель. Уж я маIача наьха спортивни костюмаш, берашта лаьрхIа спортивни костюмаш, кхалнаьха комбинированни кочамаш.

Белгалдаккха деза, укх шера ялх тайпа кердача баракъий моделаш объединене арахийцалга. Бахача наха чIоагIа хоатташи дIаэцаши я уж.

Массаза а кердадар лохаш, балха юкъекухьаш хиларца белгала ба объединене экспериментальни лабораторе болхлой Р. Потапова, Л. Иголкова, кхыбараш.

Укх деношка республика мах беча организацешка кхоачаргда кердача моделах хьадаь барзкъаш.

ЦIей сийна

Къахьегамхой дунен халкъашта юкъерча солидарноста денна цIи лелаеш я Грозненски района 1 Май цIерагIа йола колхоз.

ЦхьоалагIча квартала планал совгIа 20 тонн шура паччахьалкхенга ехкай цар. ХIанз ерригa шоай таронаш оарцагIъяьха къахьегаш а ба хьайбай продукташ йохкара ах шера планаш толаме кхоачашъяра.

Къаьстта дикача толамашца 1 Май дезду цхьайтталагIча пятилетка план диъ шереи кхаь беттен кхоачашъяьча дояркаша Иващенко Александрас, Осовскова Миланияс.

Иштта, Иващенко Александрас пхе шера планагIа яккха йоагIар 13100 килограмм йолаш, хIара ше хьожача Iаттагара 14050 килограмм шура яьккхай.

Укх шера колхоза дояркашта юкъе яьржача яхье эггара беркатегIа къахьег хIара кхоабача Iаттагара шура яккхара пхе бетта планаш хIанзле тIеххкхоачашъяьча Ахметханова Зулайсен ВЛКСМ члена Мулдиева Iайшетеи.

С. СУРХОЕВ.

ЦХЬА БАРТ БОЛАШ

Шалински района «Джалка» совхоза цIи хезача кхаш лепадечо Социалистически Къахьегама Турпала Саидов Бауде кулгалдеча бригада кхай тIарча стана зIамига контора зиза техача сомий беша юкъе латт. Нув хьекхача санна цIена ба цунна тIабода асфальт билла никъ. «1 Майна — хьинарера къахьегам!» «Даха ма доагIа наькъаIоргда вай Коталон 40 шу дузача денна, КПСС XXVII съезда!» аьнна яздаь лозунгаш да контора хьалхашка хьалтеха. Учетчик Саидов Хаважи мара кхы саг вац цу чу. Цунца хьажкIаш дIаювча долх тхо.

РЕПОРТАЖ

ДIАЯХАЧА а карарча а пятилеткашка хаоттама моллагIча хьалашка ка болча ялата, шекара свеклай, генарий, хьажкIай хIара шера цхьатарра дика хьувкъам чуэцаш хьайоагIа цу бригада коллектив. ТIеххьарча культурех къаьстта дувца доагIа. Гаьна СибарегIа йола областаш фуца Iалашъяра бIаь гектара тIа ВИР-42 яха югославски гибрид а ювш, 300 гектара тIа кхейир соахка цу бригаде ялата хьажкIаш. Гибридах яраш план 10 центнер йолаш, хIара гектара тIара 16 центнер чуера, хIаьта кхыча сортех яраш 50 центнер совгIа.

— МалагIча гIулакхаша карагIдувлийт шоана иштта овсаре къахьега? — хаьттача:

— Сона хетачох, эггара хьалха коллективни подряд юкъейоалаяро. Хьалха нарядаш а уттаеш даьчох ахча тийннача хана санна, дукхагIеи кIезигагIеи пайда лу яхаш къестадац хIанз балхаш. ТIеххьара хьехургдар ма хулла дукхагIа хилийтара тIадерзадаь ду уж. хIанз дерригаш а цхьатерра дика. Коллективни подрядагIа къахьегаш кхыча тайпара хила йиш а яц. Цу гIулакхо чIоагIбаьб коллектива барт а лакхбаьб хьадечун бехктокхам а. Цул совгIа цхьанне хьалха а ца доаккхаш, шоай лоIамагIа смежни специальносташ Iомаяьй тха механизатораша. Цамогаш хиннача тракториста, комбайнера, метта хийцца болх бе ховш ва хIаравар, — жоп делар Хаваже.

— БIаьсти тIехьайиса яр новкъа хиларий шоана?

— Хьалхе а дIаюв культураш кхеерашта зе де а мег, цхьабакъда тхона новкъарло янзар. ХIана аьлча, ди тIехьа ца доаккхаш хIара шера укх ханна дIайийна йоах оаха ялата хьажкIаш. ХIанз 240 гектар дIайийнай. Йиса 60 гектар тахан боад къовлабаллалцеи кхоана Iуйрийна кийс сахьат даллалцеи болх баь дIа а йийча Шаьла демонстраце гIоргда.

— Хьа метта трактора тIа хайнача учетчика хьажкIаш лерттIа дIа ца ера-м кхерац хьо?

— Са зIамагIа вола воша ва из. Трактор а комбайн а лелаю цо хийцца. Вешта соца цхьана хьажкIаш дIаювш йоаллача хIанз цунна уллув йоагIача Гебертаева Зулпах а вухьаргвац. ХIана аьлча, тIахьожам лоаттабеш я тха из а. ГIалат далийтача дикка ахча кIезига эца мег тIеххьара цо а кхычо, — аьлар бригадира вела а венна.

Холуш дар бригадир са мукъадаьнна волгеи тIеххьара дар ах бегашта а оалаш аьннилгеи.

— МалагIа пайда бу шоана коллективни подрядо?

— Цунах долчох дуйца а варгвац. ХIаьта логцца аьлча, хьалха хIара механизатора беттa юкъера лаьрхIача 250 сом доагIаш хиннадале, хIанз шозза дукхагIа эц. Цул совгIа мах боацаш дукха ялат а лу.

— Соахка санна 300 гектара тIа дIаювргья оаха ялата хьажкIаш. Цхьабакъда, ВИР-42 яхараш шозза дукхагIа — шиъ бIаь гектара тIа кхеоргья. Уж хIара гектара тIара 25 центнер чуяь декхар оттадаьд оаха тхоашта хьалхашка, хIаьта кхыча сортех яраш — 60 центнер. Вешта Даьхенна планал дукхагIа 2000 центнер ялат дIадала лаьрхIад. Дагалеьцар кхоачашде дика таронаш я. ХьажкIаша дIалоацаргдола дерригa лаьтта хий дуллаш да. Из гIулакх геттара лоархIеме а да. ХIаьта хIанзара дог-уйла йолаши барт болаши тха коллективо дIахо а къахьеге декхараш тIеххкхоачашдергхиларах са шеко яц, — аьлар Саидов Бауде тIеххьара.

М. ХАМАТХАНОВ.

БРИГАДИРА СИЙ

Пхи шу хьалха ГI. Ахриева цIерагIа назрановски «Электроинструмент» заводе духхьашха дIадоладир бригадни формагIа къахьегилга. Эггара хьалха кердадар юкъедоаладара бола болам хьаллаьцарех яр Инаркиев Хаматхана Мустафа керте латтача бригада коллектив.

дикача нахах

БОЛХЛОЙ шийна тIехьабаха ховш, царгара доагIIаш дар хьадехаш, болх а социалистически яхь а кхетамца вIаштIехьйоахаш вола башха-дика организатори кулгалхои хиларах тарра коллективе сийдолаш ва Мустафа. Кулгалхо а бригадера болхлой а дика дай санна шоай производствах, балхах дог лазаш, тIадиллача гIулакха тешаме хиларах цар къахьегама никъ беркате ба. Цудухьа таханара бIаьстан цIей — ЦхьоалагIа май чIоагIа дегаш гIоздаьнна болаш дезду цар. Дукха хIама ца эшаш пятилетка задани кхоачашъяьй бригада коллективо хIанзлехьа, хIаьта бригадир ше хIанз къахьегаш ва тIайоагIача пятилетка шоллагIча шера чотагIа.

— Шо йоккхийча къахьегама коталонашка кхувлаш яраш малагIа таронаш я, — аьнна шийга даьча хаттара жоп а луш Хаматхана Мустафас аьлар:

«Барт-цхьоагIо йолча, ший балхах дог лазаш йолча тха коллективо коммунистически хьисапе болх бу. ХIаьта бухсоцаш хьахинначун мах а беш, хIаране къахьегаме дакъа лацара коэффициентага хьежжа эц алапи а луш йола преми а».

Духхьал уж хинна а Iац бригадага балха тIа урхенаш йоахийташ дола гIулакхаш. Шоай балхах тIехдика кхеташ бола говзанчаш бригадира хьежабу бехктокхамеча участкашка. ХIаьта уж хьож, цар бIарг локх, эшаш дола новкъостал ду кIезигагIа опыт йолча болхлошта. Иштта болча къахьегама ветеранех кагирхой хьехамчаш оал. Царех ког гIортолга а еш ший коллектива болх тоабу Инаркиев Мустафас. Бригадерча болхлоех ба коммунистически къахьегама ударникаш СССР Лакхехьарча Совета депутат вола слесарь-инструментальщик Халгуев Джамалдий ТIахIир, токарь Евлоев Японций Сайт-Мухьмад, кардинальчик Евлоев Мухьмад, слесарь-инструментальщик Газдиев Мухьмад, кхыбараш. Овсаре къахьегарал совгIа, ОТК болхлой тIахьожам боацаш цкъа дIаелча продукци дIаяхийта бокъо яьккхарех а ба уж.

«Электроинструмент» заводе кIезига яц хьаьнала къахьегаш шоай предприяте сий лакха лоаттадеш йола бригадаш. Цар цIераш йоахача хана профкома председатела Местоев Хьасана аьлар:

— Тха йоккхача коллективе итташ я шоай декхараш массаза а тIеххкхоачашдеш хьайоагIаш йола коллективаш. Цхьабакъда, Инаркиев Мустафа керте латтачул тIех цхьаккха а яц. Къахьегамеи производственни дисциплина телхаю яхилга фуд ховш дац укхаза. Нормаш кхоачаш ца еш цхьаккха болхло вац. ДукхагIбараш юкъарча балха тIа хьинаре дакъа лоацаш ба. Лоацца аьлча, цхьаккха тайпа даккха гIалат доацаш бригада из я ца аьлча, кхы ала хIама дац са цунах. Цу наькъа тIа болхлой бовлар дукхача даькъе бригадирах тийша а хиннад.

Духхьашха шин-кхаь шера заводе инженер-экономист волаш болх беш хилар Мустафа. Болх во бацар, дего къоабалбеш а бар. ХIаьта а саготта слесарни участке мастер эшилга хайра Мустафайна. Цига алапи кIезигагIа долга ховшшехьа цу участке ваха раьза хилар из. Цул тIехьагIа тIехьаюсача бригадана керте эттар ше раьза а хинна. Дукха юкъ ялалехьа дикагIйола коллектив а лоархIаш дIайолаялийтар. Цхьаккха смена дIаяхийтацар ший норма 130—140 процент кхоачаш ца еш.

Из ца зувш бисанзар завода коммунисташ. ХIанзчул ши шу хьалха парте мугIарашка дIанийцар Мустафа. Цу сийдолча цIеро ше дукхача хIаман декхарийла велга кхетадеш вар из. Духхьал производственни декхараш кхоачашдарах кхоачамбаь Iе йиш яцар. Общественни балха тIа а хьинаре дакъа лаца дезилга дика кхетадора цо. Из мул а дика каранийца дIаболабир къонача коммуниста. ХIанз укх сахьате цо цIена кхоачашдеш да профсоюза цехкома председатела, горсовета халкъа депутата, дружинника, бригадирий совета председатела декхараш. Шийна юкъарча балха тIа тIадилла гIулакх дизза кхоачаш ца деш цкъа цIий вала вийзавац Мустафай. Дукха наказаш тIаккхухь цунна харжархоша. Сиха оарцагIа а ваьле шийна дулуш дола новкъостал ду цо царна. Укх деношка къаьстта дукха дешаш тIаккхухь цунна Сийлахь-боккхача Даймехка доакъошхоша, инвалидаша. Цар тIадена гIулакхаш дика кайоалаш къестаду цо.

МоллагIа заводе дIадоладеш дола кердадар эггара хьалхарчарца хьаллоацарех я Мустафай бригада. Машара фонде ахча дIадалара бола болам а эггара хьалха дIаболабаьрех я из. Март бетта цо дIаделар 9-ча мая сийна 120 сом, хIаьта апрель бетта а дIаденнад кхы а шийтта тума. Иштта массаза а дикачун хьалхе шийга йолаш я барт бола коллектив.

Б. КОСТОЕВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме

СССР Лакхехьарча Совета Президиума цIерагIа Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо 1985 шера 23 апрелерча Указаца дукха бераш долча ноаноашта «Материнская слава» яха орденаши «Медаль материнства» яха медалаши еннай, цу даькъе районашка гIолла: Ачхой-Мартановски — 13, Гудермесски — 12, Назрановски — 79, Наурски — 24, Ножай-Юртовски — 21, Урус-Мартановски — 15, Шелковской — 13, Октябрьски — 15, Ленински — 7, Заводской — 16.

Халкъа боахаме, Iилма, культура, халкъа образоване, унахцIено лораяра даькъе, паччахьалкхен учрежденешкеи общественни организацешкеи хьаьнала а дукхача шерашка а къахьегарах СССР Лакхехьарча Совета Президиума цIерагIа Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо 1985 шера 22 апрелерча Указаца республика болхлойи гIулакхерча наьхеи йоккхача группана «Ветеран труда» яха медаль еннай, цу даькъе районашка гIолла: Ачхой-Мартановски — 16, Гудермесски — 61, Назрановски — 4, Советски — 6, Шалински — 243, Шелковской — 60, Октябрьски — 390, Ленински — 109, Заводской — 643, Старопромысловски — 351.

Вахар кхы а тоалургда

Зиза техад Чечен-Аула сомий бешамашта, кIир техача санна кIайеннай лоаман босеш.

«Чеча». Шоай юртах укхаза бахача наха иштта оалаш дукхазза а хезар сона. Мичара доагIа из дош? Мала хинав Чеча?

— Чеча маIа саг вац, кхалсаг я, — дувц истори дика довзаш волча педагога Д. Солтамурадова. Ялх бIаь шу хьалха лоамашкара араяьнна, шаьрача моттиге яха хайнай из. Цун цIи я юртах тиллар. ТIехьагIа нах IотIаухаш шерлуш йоккха юрт хиннай укхаза.

Тахан Чечен-Ауле ворхI эзар гаргга саг вах, 1050 цIа да. ДIаяьннай хьалха соанга кхаччалца ворда чархаш хоттала чуухаш хинна готта улицаш, бIаргаш дайча санна баьде цIенош, йийца карташ.

Юрт: социальни хувцамаш

КЕРДА вахар кхаьчад укхаза. Асфальт а жагIа биллача улицашка латт кирпишках хьалдаь цIенош, хIара коа хIана яц, аьнна легковой машинаш я, тоаеннай наьха цIеношкара ченаш. Болх бе, деша, дарба де, салаIа моттигаш я укхаза.

«Заря» яха баьцадаараш кхеду совхоз вIашагIъеллай юрта. Укхаза болх беш ялх бIаь совгIа саг ва. Хьинаре къахьегарца шоай цIераш дIайовзийтай баьцадаараш леладеш болча кхалнаха Я. Исмаиловас, З. Анаевас, Х. Хатуевас, механизатораша ХI. Аюбова, Б. Арсамикова, А. Мусаева, дукхха а кхычар. Планови заданеш шозза хIана яц аьнна тIеххкхоачашъеш къахьег Х. Баснукаева кулгалдеча бригада. Уж санна бIаьстан цIейна къахьегама совгIат а кийчдаь накъабаьхка болхлой кхы дукхха а ба цу боахеме.

КIалвисачоа дарба де лор, берашта кхетам бала хьехархо ца хиннача юрта, тахан болх беш я юкъера ши школа, лорий участок. Укхаза ба лакха квалификаци йола специалисташ. Хьахиннай болхлой, хьехархой, лорий династеш. Масала, Д. Солтамурадова цIагIа мел вола дезалко школе болх беш ва — 5 хьехархо, лаборантка, библиотекарь. Дезале эггара зIамагIа вола Гелани а укх шера химико-биологически факультет яьккха воал. Дийша ваьлча из а шоай юрта цIаваоагIаргва. Иштта хьехархой династеш хьахулаш йоагIа АрсемиковгIар цIагIа а. Тахан цу дезалера виъ саг школе хьехаш ва.

Вай республике а берригача мехка а бовзаш бола нах баьннаб Чечен-Аулера. ГIишлонхо, Социалистически Къахьегама Турпал Ш. Хаджиев, медицински Iилмай доктор, профессор Ш. Алиев... Шоай юрта даькхха а ца Iеш, ерригача республика а сий даьккхад цар. Эзараш дезал бах Хаджиева бригадо хьалдаьча цIеношка, эзараш нах ба лора дарбане кулг кхийтта паргIата баьнна.

Чечен-аульцаша доккхал ду шоай юртах, лореду цун сий. Бицбеннабац укхаза Советий Iаьдал доаккхаш, из моастагIех лорадеш са ца кходеш духьала лаьттараш.

Беррига а лоамарой санна, хала сискал юаш, диканга сатувсаш баьхаб Чечен-аульцаш. Хьацар Iоухийташ къахьийгад кулг тIадилла доацача лаьттан тIа. Цхьабакъда, къел тIера ца йоалаш, са ца хьегаш хьабаьхкаб Советий Iаьдал отталца.

Гаьнарча Петрограде яьннача «Аврора» йоккхача топо оагадир Кавказа лоамаш, хьаккхайкадир керда зама эттaлга. Дог раьза хинна тIаийцар лоаман юрто керда вахар. Ираз долаш хилар цун кхел.

Эрсашца, гIалгIашца, дагестанцашце, кхыча къамашца цхьана Советий Iаьдал доаккхаш хиннаб Чечен-Аула сий дола къонгаш. Къонача тIехьенна йицъеннаяц цар цIераш: М. Махмадов, Х. Исмаилов, А. Дедаев, М. Макахаджиев, Б. Исаков, Ю. Башаев, дукхха а кхыбараш.

Ла ца могаш гоама яр кIай бараштa шоаш яхар деш йоаца Чечен-Аул. Церташ хьекхаеш оалар хIалекье еза из «цIе» юрт. Цох хIама хилензар.

Оакхарий хьисапе вай мехка чухьийлха фашисташ юхатохара шоай вахар дIаденнад укх юртарча 24 саго. ХIаьта дийна бисараша моастагIаша бохабаь мохк юхеметтаоттабеча, таханара ираз вахар хьакхоллача, къонача тIехьенна хьехам луча хьинаре къахьегеш хинна а хIанз къахьегаш а ба. Юртахоша сий деш цIераш йоах тIема а къахьегама а ветераний. Уж ба Ш. Ахмадов, А. Денильханов, А. Асхабов, дукхха а кхыбараш.

Шоай юртага хьожаш, из цIена лелаеш, цун куц доаккхаш ба чечен-аульцаш.

— МоллагIа оаха дIадоладаь гIулекх юртахоша хьал ца лоацаш дисац тха, — яхаш раьза я юрта Совета секретарь Я. Яхиханова. Чакхвалал хьо юрта гIолла, лостам боацаш ков, бIеха улицаш хьайна гой хьажал.

Бекълув моттигерча Iаьдала викал. ЦIена я юрта, лостам болаш да ковнаш, бешамаш. Цхьа ков, цхьа беш йовнзар сона укхаза йоархIаш яьнна, тесса йита.

М.-Б. ЦИЦКИЕВ.

Горячеводски бурув тохара балхий управленерча бурувдеттарий бригадашта юкъе эггара дикагIа лоархIачарех я Дроворубов Алексей Ефимович керте латтача «121-Ястребиная» яхача буровой бригада. Ханал дуккха хьалха кхоачашъяьй цо дерригача технико-экономически хьокхамий биъ бетта план. Духхьал дIабахача апрель бетта заданел совгIа цо техар бIаь метр гаргга бурув.

Укхаза даим социалистически яхье хьалха латташ я бурувдеттар Швецов Михаил Георгиевич керте латташ йола смена. Цига дика къахьегаш ба бурувдеттарий гIончаш В. Федюшкин, Х. Базурчев, слесарь Х. Керимов.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) бригадир М. Швецов, бурувдеттарий гIончаш В. Федюшкин, Х. Базуркаев, электромонтер А. Пимичев, слесарь Х. Керимов, бурувдеттарий гIонча В. Пимичев.

И. ПЛИЕВА сурт.

Лоаца дувцараш — БОКОВ Ахьмад

ИНТЕРВЬЮ

ХIАЬТТА радио болх бе дIаволавенна штате воаца корреспондент интервью е шурий ферме вахар. ХьалхагIа совхозе чуэтта, ферма коллективе болх мишта бу хьежар из. ДIадахача шера а карарча шера а.

Ферме дIакхаьчача, воддашехьа цун заведующи волча а ваха, дидика а дийца, могашгIаьха дий аьина хаттар а даь, тIаккха ше малав дIа а аьнна, кисара блокнот хьал а даьккха, хьаттар:

—ТIаккха миштад шун гIулакхаш?

—Во дац гIулакхаш-м,— жоп делар заведующе.

— Шун коллективо дIадахача шера планал тIех кховзткъеи пхийтта тонн шура дIаеннай-кх.

— Еннай, — бакъдир заведующе.

— ХIара Iаттагара юкъера лаьрхIача кхо эзар литр а яьккхай.

— Яьккхай. — Бакъдеш корта оагабир вокхо.

— Дика толам ба из! ТIаккха укх шера планал тIех оаш дIаяла лерхIар бIаь тонн я-кх.

—ХIаа, — аьлар заведующе.

— Из Iалаьмате дика да! — аьлар шийкъамаьл шаьра дIадодаш раьза хиннача корреспондента. — ТIаккха хьаттар: — Доакъара гIулакхаш во мичад шун?

—Таро я тхога доакъара а, — жоп делар вокхо.

—Моша доакъар-м кхоачам болаш дац шуга...

— Дац.

— ГIожа доакъар шортта да,—хоам бир корреспонденто, фусамдаьна из ца ховш санна.

— Тхона тоъаргдолаш ча да, — аьлар вокхо.

— Хозза кийчду хургда оаш-м из, доахана дикагIа дуаргдолаш. Запаривать а деш, концентраташ а кхыйола хIамаш а тохаш.

— Кийчду. ХIамаш а тох.

—Доахан дика Iангара даха таро йолаш да-кх шо?

— Да.

— Дика да! Хьалхарча квартала план кхоачашъе а лерхI?..

— ЛерхI! — тIачайхано жоп делар заведующе.

— Дулха а шурийна а?!

— Дулха а шурийна а! Кхы фуд хьа хатта? — ТIаволавелар цунна заведующи.

— ХIамма а дац... Баркал хилда... Дика интервью елар Iа сона. — Шийблокнот киса а делла, бухь биллар цигара корреспонденто.

ДИКА МОТТИГ

УЛИЦА тIа вIашагIкхийттар шинновкъост. Цхьанне хьаттар вокханга:

—Хьо балха мичав хIанз?

—РАПО ва, — жоп делар вокхо.

—Iа бокъала ях? Сона дубленка вIаштIехьъяргъярий шига?

— Дубленка? Тхона мичара йоагIа дубленка?..

— Импортни туфлеш? — хьаттар вокхо.

— Аьъ, цига мишта хул импортни туфлеш? — висар а цецваьлар новкъост.

—Аьъ, тIаккха фу райпо я из шунъяр? — ши кулг хьалтессар вокхо.

— Райпо яц из, РАПО я. Районни агропромышленни объединени.

— Из фу объединени я хац сона, — аьлар вокх новкъосто, — бакъда райпом дика объединени я. Дика моттиг а я.

ИШТА А ХУЛ

ХЬУНАГIА мел долча оакхарашеи оалхазарашеи кхетаче яьй, хьунагIа бIарг лакха, вочох-диначох хоам бе мала хоржаргвaа, аьнна. Цхьабараша цогал бакъахьа да аьннад. А, из баа дахка, лаца оалхазар хилча, шийна тIадилла декхар дагадоагIача хургдац аьнна, из дош могадаьц.

Пхьагала цIи а яьккхай. Из масса а я, цун массанахьа кхача а кхувргда. Сов эовза я, кхераме хIама нийсделча, шийдекхар дицлургда цунна, аьнна из а дIатеттай.

Аьрзи! Цун бIарг кхоачаргба сигалара Iочухьежача. Циггара хоам Iочу а бергба. Из а найдана хиннадац. Аьрзена хьуна тIерадар мара листача гIанашта кIалхардар гургдац.

Къажкъайг дагаехай тIаккха. Из хьунашта тIагIолла а листача тхьовронашта кIал гIолла а лел, цун бIарг ца кхеташ дусаргдац цхьаккха хIама.

— Сов дукха Iех-кх из, — аьлар цогало. Из еций цогал шийкъорга чура арадаьнна, даа хIама лаха доладелча, оарц доахар: «Н—кI—кI—кI. дIалачкъалаш, цоги доагIа шоана!» — яхаш.

— МаIа къажкъайг оттаергья вай, — аьлар чано.

— МаIа яле а кхал яле а къажкъайг еций из? — аьлар берзо—Iеханза Iергьлц.

— Чакхдаьннад из, — деша тIадам оттабеш тIод Iолостадир чано.

ДIаоттайир къажкъайг хьунагIа бIарг лакха. ГIулакх цу минуте хьабе а делла, ер-м аз сатийсар, ма дий аьлча санна, кадай шийдекхар кхоачашде йолаелар из. ВIалла са а лоIий - хьогI цо-м аьнна хеталора хьуна пицхашта кIалда а тайнока яхе, гаьн тIара гаьн тIа ховш из лелаш бIаргаяйча, даим хьахозача дар цун «н—кI—кI—кI». Даим беш хулар керда хоам.

— Хой шоана, хой шоана? Бекарго кхыча оалхазарий бIена чу фуаш делга?

— Из ца ховш малав? Из-м дуне мел латт ишттахьадоагIаш да, керда фуд?

Йодар къажкъайг кердадар лаха. ТIаккха хозар:

— Хой шоана, хой шоана? Бов сарралца болх ца беш ягIа!

— Из а ховш да. Бов бийсана лел, хьо цу хана наб еш хул.

—ХIана лел из бийсана? Къоалаш ду хургда цо бийсана.

— Гучаяьнна моттиг яц,— тIод лостадир цунгахьа чано. — Хьо-м яьннай гуча, оалхазарий бIенашкара фуаш дуаш.

—Аз диараш бекарга фуаш да. Дехаргдац цо кхыча оалхазарий бIенашка. — ВIалла шек а йоацаш жоп делар къажкъайго. Гаьн тIара гIетте гаьн тIа ховш дIахойода къажкъайг. Хозаш я цун оаз:

— Н-кI-кI-кI-кI, новцIолг кIордадаьд, новцIолг кIордадаьд. Ашараш лекхаш шийна сов дукха теркам тIаува цо.

— Из-м во дац.

—Кхычарел тIех хила эшац.

— Н-кI-кI-кI-кI, хой шоана хIанз? Ши оалхазар цхьан ткъоврон тIа Iохайна дагIа.

— Фуд даьгIача?

— Сона духьала барт беш дагIа уж.

Цхьаккха хIама дисацар къажкъайго хоам ца беш, хьунагIа дIа ца кхайкадеш. Долаш дар а вIалла дага доацар а. Кхыметтел зунгато шийла дукха а доккхагIа дола мергIилг текха делга а. КIордаьяр къажкъайг массанена, дехкебаьнпабар из балха оттаяь. Эггара тIехьа чанах а кхайкадир:

— Н-кI-кI-кI, — хозий шоана, хозий шоана, ча букътIехьашкахьа ма йодий ишттa къорга чу!

— Фу бе да из? — аьлар, из дIа мел хезараша.

— Бе да. Рузкъа хургда цун къорга чу дIахьуладаь. Из дIадаккха шийна тIехьабахнар кхера хургья!

Кхы къажкъайго садаккха ца буташ, из балхара дIа миштa йоаккхаргья ца ховш хьувзар хьуна дай.

ЖIАЛЕ А ШИЙ БОЛХ БА

АХ БИИСА яьнначул тIехьагIа летача шоай жIале Iнмадаша сомаваьккхар фусамда. ХIанз - хIанз соцарг ма дий из, тIаккха юхатхьовсаргва - кх со, яхаш уллаш цхьа юкъ яьккхар. Сацанзар жIали. Из ковна къу тIагIертандаь лет е цхьаннахьа карта юхе наьха жIали е циск хоаденнад, е сигала хьакхийттача беттага Iех—из жIалена шийна мара ховш дацар. Цхьан лоацпача юкъа тувра из, бакъда, цу минуте ше сеца дехкедаьлча санна, юха а лета доладлора.

Кхы жIале алла а ца вита, хьал а гIетта араваьлар фусамда. Цунах бIарг кхетташехьа «тIапп» аьина тийра жIали. Дедда даьна хьатIа а дена, цIог лестадеш, деррига сетта а сетташ, узамаш де доладелар, дика лийтарий со, шоай паргIатта наб еш дада мара дезац шун, аз лорабергба шун сатем, яхаш санна.

Фусамдас кхетайицар жIале уйлаш.

—Долле цигара! — аьнна човхадир цо жIали. Iокхайда, хIама тохаш санна, кулг дIалостадир цунгахьа.

ЖIали дIахо ийкхар, Iо а хайна цецдаьна, бIарахьежар даьна. Со дика-м ма летадар, хIана човхадир Iа со, яхаш санна. Из човхадеш жIалега пIелг а оагабаь фусамда чувахар.

Цунна тIехьахьежача дагIар жIали. Дика летадац-кх со яха уйла ессар цун керта чу. Цудухьа човхадир-кх цо со».

ХьалхагIа ше летачул а чIоагIагIа лета доладелар из.

Маьршача лаьтта
Малх хилба бераштa,
КIи каний бос бола
Маькх хийла иштта,

Дунен тIа мел дола
Деррига бераш
Массаза дахалда
ТIемах ца кхераш.

Вай бераш цIаккха
Иразах ма хьегалда,
Цар бIаргаш седкъий
мо
Къегалда, къегалда,

Республика вузашта юкъе эггара къонагIа я Нохч-ГIалгIай педагогически институт. Цига кийчбу физикаш, математикаш, эрсий метта а литература а, юххьанцарча дешара а физвоспитане а, берашта къахьегама кхетам балара а хьехархой. ТIеххьарча кхаь специальностех бола хьехархой дийша боал укх шера. Института эггара хьалхара выпуск я из. Дешархошта къахьегама кхетам балара лакхера образовани йолаш верригa а ши преподаватель мара вац тахан республика школашка болх беш. Цудухьа боккха лоархIам болаш хIама да института индустриально — педагогически факультет яьккха шовзткъеи кхоъ саг укх шера Нохч-ГIалгIайчен школашка болх бе гIоргхилар.

ТIехьа тIайоагIача хана кхы а дукхагIа йолча профессех бола хьехархой кийчбергба укхаза. Институте хьаелла лерхI керда специальносташ IомаергIйола кхыйола факультеташ.

Тха корреспондента даьккхача сурта тIа шоана гу укх шера индустриально-педагогически факультет йисте а яьккха, вай школашка бераштa къахьегама кхетам луш болх бергбола къона хьехархой: (аьрдехьара аьттехьа) Албогачиев Мухьмад, Нашхоева Седа, Дигаев Iусман, Тарасова Людмила, Бекова Мадина, Куркиев Мустафа.

А. ВЕК.
И. ПЛИЕВА сурт.

«Эпсарий седкъий»

Иштта цIи йолаш да Москверча СССР ДОСААФ издательствас арахийца книжка. Сборника чуйоагIаш йолча очеркий автораш ба эскара а флота а дикагIбола журналисташ. Шоай произведенешка цар дувц Гер-зашцарча Низчи тайттайпарча доакъошка гIулакх деш болча командирех, политработникех, шоай вониски декхар дизза а бехктохаме а цар кхоачашдеш хилара х. Книжка дика гучадоакхх къона бIухой кхетам луш кхебеча эпсараша лоацаш дола хьинаре дакъа.

Сборника юкъе я вай мехкахочох — Советски Союза Турпалах Аушев Русланах дувцаш йола «Руслана седкъа» яха очерк. Цун автор ва военни журналист И. Семенов. Боккхача безамца язду автора Русланах а, цун вежарех — Адамах а Бахьаудинах а, беррига АушевгIар дезалах.

ЧАХКИЕВ Капитон

УМАЛАТ

ПОЭМА

КОРТА II

Мехка декхар ийца
Водаш ва кIант тIем тIа.
Уйлаех хьалбиза
Бетталу къона кер.

Аьсетах бIарг тоха,
Езача ший йоIах,
Iодика цун ювца
Из лоаллах чуйийха,

Хьежа Мийнат йолча
Умалат чувода,
Фусам из хьакхаштагI
ЙоIа а йоландаь,

Цу фусам из ярах
Дегабуам хургбоацаш,
Мехкарий массаз а
Цу фусам латтандаь.

Умалат чуваьлча
Мийнат йоал новчалах,
Сайрдика цун йийца,
Цо дIадувц шийгIулакх.

Дуккхаза укх фусам
КIант ваьгIав йоI летташ,
Дуккхаьшха Умалат
ВоагIаш вац укх фусам.

Эзделах тIехваьнна
Дукха а гайна вац,
Дог-уйла ца деккъал
Ха кIезга Iийнавац.

ГIулакх цун ма дайзза
Шийноанал дIатесса,
ЙоI кхайлагI йоалае
ДIайиккхар-кх цIен-нана.

Сатийнна сабарах
Тхьамка гIаьле увзаш,
Уйлане цхьаь Iийра,
Са хьаьша Умалат.

Дукха дар цун дага
Уйла яь ца воалаш
Вахарех-леларах
Сатувсаш лерхIар.

Из цIера хьалхашка
Сатийна вагIар.
Йоагача товнашка
Сурташ дар утташ:

Цкъа сийрда безаме
ДIаоттар аре,
ТIаккха дуIа даьле,
Дуне дора баьд.

Iаьржача морхашка
ТIоа сега оттар,
Ца хоза ди детташ
ХIалакдеш лаьтта.

ТIаккха лотаййя
ЦIи яьле дуне,
Оттар маьлхар дага,
Ухаш сийна кIур.

Цу кIура юкъера
Гучадоалар адам —
Маьлхарча тоабашца
ДIа-са декъалуш.

ТIаккха хьаьрбаьлча мо
ВIашка хьелх шоайла.
Дегаш унзардаьнна,
КорзагIдаьнна хьувз.

Аьшка кийнаш тоххаш,
Полка тIехьа полкаш,
Жена юкъе даьнна
Бирса цIокъ мо хьовз.

Къегаду цар герзаш,
ДIа-са лестош, бэабеш,
Адмий кортош маьлхар
Фийгаш санна лег.

Юкъ-юкъе бувл ала,
Къегаш Iаьржа лаьтта,
Iаьржа хинне лаьтта
ЦIево хьалдизад.

КIи тIа даьнна цIоз мо
Йода салтий ординг,
Буц мо селлар адам
Лаьтта дожадаьд

Кортош, декъий, тоатол
ДIайхача цIех хинна,
Iаьржа хотта хинна,
Когашта кIал сувс,

Салтий ординг йода
Гуча мел дар оачаш,
Фуд цо лехар аьлча,
Наьха мехкаш да...

Йоагаш яр уж тоанаш
Иштта сурташ хьувкхаш,
Умалат, кIур боахаш,
Цар уйла еш вар.

Дагаэттар цунна
ТIемахочун уйла,
МоастагI юхатоха
Бахьа беза никъ.

«Нагахь, ка ца йоалаш

Кхело со кIал вуте,
Кхы боа кIантий санна
Со а вожаргва.

Ше бахьан со вожар
Дицлургдац-кха мехка,
Согар тIем тIа эшар
Майра летар да.

Нагахь зовза лайя —
Сона из ма хилда,
Аз бахьа са никъ а
Доестам боахаргба,

ПхьукIоаг чу чов кхийтта
Со бартал вежача,
Диках воа са доттагI
Хьалхах кхардаргвар.

Иштта, эхь тIадолаш
Вежачун зовза дегI
КIанташца цхьан каша
ДIадолларгдарий?

Из унзар эхь тIехьа
Вожанза ца воале,
Хьэаца тIехк йоацаш
Хийла са кхел.

Са цIерах эхь хетта
Са лакхча лоамашка,
Са наьнага, даьга
Ца кхачийта каьхат»

Уж уйлаш еш Iара
Са къона уйланхо,
Аьсет шийца йоацаш
Чукхаьчча Мийнат.

— Хьоашалха яхай из
Цхьа кIира ха яккха.
Дог доацаш хабар дар
Мийната денар.

* * *

Хьабаьккха туман лич
ДIа кара билла.
— Хьажал са наькъага, —
Экккийтар кIанта.

Ахча бIарг къоагабаь
Поал хехка Мийнат,
Ловцашца йIаьхьелар
Зирак а вицваь.

Шозза цо хехка поал
Дог ловзош бера.
ТIачIоагIде ше аьннар
КхоалагIчо хьувкхар:

«Кхыметтел чов ца еш
Верзаргва цIенгахь.
Деэткъа шу доаккхаргда
Аьсетаца вахаш.
ТIехьений тIехьенаш
Кхувргья Iа доал деш».

* * *

Умалат уйлане
ХьалгIаттар ваха.
Никъ даькъал бувцаш яр
Поал хехка Мийнат.

— Iа къайлах де дезаш
Цхьа гIулакх ма дар са,
Тешаме дергдале
Аргдар аз хьога, —

Аьнна кIант, бIарг кIирбаь
Сийнача бIаргаш тIа,
Йоккха саг яшха мо,
Де ваьлар дехар.

ВорхI сигле, ворхI лаьтта
Шийтешаш оттадаь,
Дув биар Мийната
Цун къайле лоро.

— Нагахь аз тIем тIара
Яздойя каьхат
Цунах Iа дIатохар
Аз тIадулл хьона.

Цун цIерах из язде
Эздий дац сона.
Кхычахь из яздаь,
ГIордаккха а лац

Iа сайна даь гIулакх
Дицдергдац аз цIаккха.
Хьадаьккха цхьаькка а
Тума цо кховдаду.

БIехал мо тIакхийте,
Из шийче чуделле
— Аз мишта йоаккхаргьяр
Хьа къайле нахага?

Саварби, гой хьона,
Ваьккхавий аз кIалхар,
Кхадж бена водачар
Бирсача цу тIем тIа.

Кхы мишта хул къайле
Из ховш дац адама,
Аз яьча молхаша
Вожаваь из метта.

Иштта хьа къайле а
Кер ба са чулаца,
Яхаш, ши бIарг теIош
Елакъеж Мийнат.

Юхь тIара бос бахар
Цецваьнна кIанта.
Iодика ца ювцаш,
Ваьлар из ара.

[ДIахододар. Долалур 49, 50, 51 «Сердало» номераш тIа].

МАЙ БЕТТА ХАОТТАМ

СССР Гидрометцентро беча хоамагIа Кавказа Малхбоалехьарча даьнъа тIа фегара бетта юкъера температура дуккхача шерашка юкъера лаьрхIача хинначул йIезиг - дукха лакхагIа хургья (12—17 градус). Фегара температура лохагIа хила тарлу шоллагIча итт дийнахьа, бийсанна 5—9 градус.

Бетта чухьа хула йоачаш дуккхача шерашка юкъера хинначул (дуккхача шерашка юкъера лаьрхIача къулбаседехьарчен центральнии районашка 47—53 миллиметр, лоамани лоамашта юхерчен районашка 89 — 119 миллиметр хиннай) дукхагIа хургья аьнна хеташ я.

1901 шера дена зувш яьккхача хана мае кхозза хоаеннай шелал. Шелал чIоагIагIа хиннай 1949 шера 8 мае — 3,1 градусага кхоачаш. Мае 30 градусал лакхагIа хила тарлу температураш. Масала, 1927 шера 26 мае 35 градус йIовхал хиннай.

ТIоадал а иштта сов дукха хувцалуш хул. Грозне дуккхача шерашка юкъера лаьрхIача хинна йоачаш 53 миллиметр, 1911 шера мае 128 миллиметр я, хIаьта 1929 шера мае 10 миллиметр мара хинназц йоачан.

Мае ахка дIадолалу къулбаседехьарчен центральнии районашка. Ахка дIадоладеннарг лоархI денней бийсаннен фегара юкъера температура 15 градусал тIехъяьлча (лакхъяларгахьа).

А. СЕРДЮКОВА,
Грозненски гидрометбюро йоккхагIйола инженер-синоптик.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

2 МАЙ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Музыко нотало лоих». Фильм-концерт.
9.20 — «Са лаьтта Россе мохк». Телевизионни документальни фильм.
10.15 — «Санъердаме нотташ». Къоначa вокалистий концерт.
11.15 — ЦхьоалагIча маяи доазол дехьара хьаьший.
11.30 — ЧССР, ПНР, НРБ, ВНР, ГДР, СРР фольклорни коллективай концерт.
12.00 — «ГIулакха саго сий доахих» яхача телевизионни ера (Кишинев). «Къахьегарга хьежка сий а ду» яхача циклцара.
12.30 — Бераштa долча телевизионни художественни фильма премьера — «Цхьа юкъа юхахьежа». 2-гIа сери.
13.35 — «Нийсархо». Киножурнал.
13.45 — «Театреи, кинореи телевиденереи музыка».
14.35 — А. Твардовский. «Василий Теркин». Еш РСФСР халкъа артиста О. Табакова. Фильм-концерт.
16.00 — «Крем-брюле» яхача мультипликационни фильма премьера.
17.00 — Футболах йолча дунен чемпионата хержа матч. СССР сборни — Швейцаре сборни. Перерыв йолча хана (17.45) — «Кердадараш».
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — Оренбургски Паччахьалкхен эрсий халкъа хора концерт.
19.30 — «ТIом сеца сайранна ялх сахьат даьлча». Художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.35 — Коталон 40 шу дизара цIерагIа йолча Ерригсоюзни ударни отряда из пятилетка стройна тIа накъайоаккхаш хетаьь къоначар сайре.
23.20 — «Тахан дунен тIа».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Iуйранара гимнастика».
8.20 — «Уссурийски хьу». Iилма-довзийтара фильм.
8.50 — РСФСР заслуженни артиста Е .Киндинова еш В. Маяковске стихаш.
9.25 — «Ена, бондура». Львовера передача.
9.55 — «БIаьстенна дола иллеш». Мультфильм.
10.15 — «Путешественникий клуб».
11.15 — Фильм — бераштa «Кийча хилалахь, хьа лакхлора».
12.25 — Белорусски паччахьалкхен консерваторе цимбалистий ансамбла концерт.
12.55 — М. Шолохов. «Цар тIом бир Даьхе бахьан». Деш СССР халкъа артиста Е. Мотвеева.
13.10 — Балета артистий концерт.
13.50 — «Космонавташ лаьтта бу». Телевизионни документальни фильм.
14.50 — «Дунай тIехьашкара запорожец» яха С. Тулак-Артемовске опера. Т. Шевченкой цIерагIча Паччахьалкхен академически опереи балетеи театра спектакль.
16.50 — «Белама гонахьа». Останкино концертни студе передача.
18.15 — Музыкальни мозаика.
18.45 — «Кинохьежачун спутник». Берий выпуск.
19.30 — «Иво Линна». Фильм-концерт (Таллин).
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.20 — СССР халкъа артиста И .Моисеева кулгалдеш оттадаь СССР Паччахьалкхен академически халкъа халхара ансамбла концерт.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Тахан — керда аттракцион». Художественни фильм.
23.00 — «Кердадараш».

3 МАЙ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — Телевизионни документальни фильмаш: «СелаIада тIехьа», «Вахар чу аьттув баьннар».
9.05 — РСФСР заслуженни артиста А. Михайлова кулгалдеш оттадаь симфоническии эстрадни оркестра концерт.
9.30 — «Гургал».
10.00 — «Советски Союза гIулакх ду аз!».
11.00 — «СелаIад» яхача халкъа кхолламах йола Дунен халкъашта юкъера телевизионни программай VI-гIа фестиваль. «Битославлицера санъердам». (СССР, Центральни телевидени).
11.30 — «Iилмеи техникеи». Киножурнал.
11.45 — «Iуйранарча почта» яха музыкальни передача.
12.15 — «Юртара сахьат».
13.15 — «Музыкальни киоск».
13.45 — Бераштa долча телевизионни художественни фильма премьера — «Йоккха приключени». 1-гIеи 2-гIеи сереш.
16.15 — «Путешественникий клуб».
17.15 — «Дукха версташ яьхай походашка». Литературно - музыкальни композици. Исполнитель — РСФСР халкъа артист А. Покровский.
18.00 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».
18.45 — Мультфильмаш.
19.30 — «Театральни вIашагIехетараш». Ведущи — РСФСР халкъа артист В. Лановой.
21.00 — «Ха».
21.35 — Хоккеях йола дунен чемпионат. Финальни группа командай матч. ЧССР-ера передача. Из йистеьлча (23.35) — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — «Зарядка е дIаоттаI».
8.15 — «ХIара сурта тIа — малх».
8.30 — Ритмически гимнастика.
9.00 — Телевизионни документальни фильмаш. «Мах боаца Iалама совгIат», «Га доаниха дош».
10.15 — Г. Попов. «№ 3 йола симфони». ДIалоих СССР культура Министерства Паччахьалкхен симфонически оркестра.
10.55 — Фаьлг болча хьоашалгIа. «Иванкои паччахь Паганини».
12.45 — «Дийнача хIамай дунен Iта».
13.45 — Эстрадни концерт.
14.10 — «Музеяшкен выставочни залашнен гIолла», «КIалхардаьха шедевраш». А. С. Пушкина цIерагIча изобразительни искусствай Паччахьалкхен музее Дрезденски галереерча коллекцей суртий выставка.
14.45 — «ГIорбаьнна советски композитораш — Ленински преме лауреаташ». В. П. Соловьев-Седой.
15.30 — Хоккеях йола дунен чемпионат. Финальни группа командай матч. ЧССР-ера трансляци.
18.05 — «Нохч-ГIалгIайчен экран».
18.25 — «Укх тайпара йиштаро я». Телевизионни фильм.
18.50 — «Кхаъ тамашийна бос».
19.00 — Ахкан спортивни сезон хьаеллах йола В. И. Ленина цIерагIча Центральни стадионера репортаж.
19.15 — Футболах дола новкъостий вIашагIкхетар. Москван сборни — Ленинграда сборни. Перерыв йолча хана (20.00) — «Бийса даькъала хийла шун, сераш!».
21.00 — «Ха».
21.35 — «Дайха деноц». Художественни фильм. (1935 ш.).
23.00 — «Кердадараш».

РАДИО

2 МАЙ

6.40 — «ДоттагIий моаршалаш» (эрсий меттала).
6.50 — Хоамаш. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.20 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.25 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.36 — «БIаьстан ритмаш». Концерт (эрсий меттала).
11.00 — «Ленински доттагIало низ лу вайна» (нохчий меттала).
11.15 — «ЦхьоалагIча майна — къахьегама совгIаташ» (гIалгIай меттала).
11.30 — «Хьона, Даьхе, тха хьинаре къахьегам» (эрсий меттала).
11.45 — «Юртара вахар» (нохчий меттала).
17.15 — «Патриотизмаца кхедар». Беседа (эрсий меттала).
17.30 — «Шоана, кхалнах!» яха радиожурнал (эрсий меттала).
18.00 — «Юртара вахар» (гIалгIай меттала).
18.10 — «ДоттагIий хоровод». Концерт (нохчий меттала).

УКВ

17.00 — «Квартеты, квартеты, квартеты» яха эстрадни концерт.
17.24 — СалоIама минуташ.
17.42 — Рашидов стихашта даьха иллеш.
18.18 — Сайранара концерт.

3 МАЙ

7.15 — «Бокхийчарна берех лаьца». Беседа (гIалгIай меттала).
7.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
7.33 — Передачай программа (нохчий меттала).
7.35 — Хоамаш. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
9.15 — «Шоана дукха еза ашараш» (эрсий меттала).
11.15 — «Шоана лаьрхIа дола вIашагIкхетар». Музыкальни передача (эрсий меттала).
15.00 — «Школьни глобус» (эрсий меттала).
16.30 — «Къона смена» (нохчий меттала).
18.00 — «Иллешца доттагIал долчарна». Хеталь концерт (нохчий меттала).

УКВ

17.00 — Булахова романсаш. Музыкальни передача.
17.34 — Илли оал Н. Кагерманова.
17.51 — I. Шахбулатова произведенеш.
18.30 — «Къона таланташ». Концерт.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; письмой — 2-85-64; корректорсе — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора—2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05156. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 2134.